

Kleuterverlenging? Ja? of Nee!

Aletta Wijma

S1029925

Juni 2011

Master Special Educational Needs

Opleiding: taalspecialist/dyslexie

Hogeschool Windesheim

Afstudeerbegeleidster: Marianne Punter

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	5
1.1 De onderzoeksvragen	6
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Kleuterverlenging	7
2.3 De criteria voor kleuterverlenging	9
2.4 De mate van kleuterverlenging binnen het regulier basisonderwijs	10
2.5 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen	11
Hoofdstuk 3: Methode	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Verantwoording	14
3.3 Kinderen	15
3.4 Ouders	15
3.5 Het onderwijsteam	15
3.6 Instrumenten	16
4.2 De criteria om te besluiten tot kleuterverlenging	17
4.3 De rol van de leerkracht van deze basisschool in het bepalen tot kleuterverlenging	18
4.4 De invloed van ouders van deze basisschool op de beslissing tot wel of niet doorgaan van kleuterverlenging	18
4.5 Hoe vaak wordt er procentueel gezien op deze basisschool besloten tot kleuterverlenging?	18
4.6 Hoe is de verhouding jongens- meisjes van de basisschool die kleuterverlenging hebben gekregen?	20
4.7 Het effect van kleuterverlenging volgens de ouders van de basisschool op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind	20
4.8 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling volgens het onderwijsteam	21
4.9 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling volgens de kinderen met kleuterverlenging	22
4.10 Prestaties op cognitief niveau van kinderen met kleuterverlenging van groep 5 ten opzichte van kinderen die geen kleuterverlenging hebben gehad	22

4.11 Prestaties op sociaal-emotioneel niveau van kinderen met kleuterverlenging van groep 5 ten opzichte van kinderen die geen kleuterverlenging hebben gehad	24
Hoofdstuk 5: Conclusies.....	26
Literatuur	29
Bijlage 1: enquête onderwijsteam	32
Bijlage 2: enquête ouders	37
Bijlage 3: interview kinderen	42
Bijlage 4: Verwerking enquête ouders.....	44
Bijlage 5: Verwerking enquête onderwijsteam.....	48

Samenvatting

Uiterlijk aan het einde van het schooljaar waarin een kind 14 jaar wordt, moet het van de basisschool af. Doubleren hoort eigenlijk niet. In de Wet Basisonderwijs staat dat leerlingen in 8 jaar de basisschool horen te doorlopen (Wet Basisonderwijs, 1981). In de praktijk komt zittenblijven nog wel voor en dat kan in een kleuterklas zijn of in de andere groepen. Het leidt in ieder geval tot een verlengde basisschoolperiode. Wanneer een kind in de groepen 1 of 2 blijft zitten wordt dat door Onderwijsinspectie kleuterbouwverlenging genoemd. Een kind krijgt kleuterverlenging wanneer het nog niet toe is aan de eisen van groep 3, hetzij op cognitief hetzij op sociaal-emotioneel niveau.

In dit praktijkonderzoek wordt onderzocht wat de effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind zijn en wat het beleid van deze school in Zuidwest Friesland is ten aanzien van kleuterverlenging. Kleuterverlenging wordt vrij vaak verleend maar uit de literatuur komt een overwegend negatief beeld naar voren. Kinderen profiteren te weinig of zelfs helemaal niet van het extra gegeven jaar en kunnen zelfs schade op sociaal-emotioneel en leerniveau ondervinden. Tijd om deze problematiek eens goed te bekijken en te zien of dat negatieve beeld ook voor de onderzochte school geldt. Op de onderzoeksschool wordt kleuterverlenging bijna ieder jaar toegepast en een substantieel deel van de kleuters krijgt met kleuterverlenging te maken.

Hoe ervaren de kleuters en hun ouders deze extra periode en hoe verloopt de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling? De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat de onderzochte kinderen, uit groep 5 met kleuterverlenging, de kleuterverlenging niet negatief hebben ervaren en hun ouders al evenmin. De sociaal-emotionele ontwikkeling verloopt volgens kinderen en ouders overwegend positief en de kinderen vinden dat ze goede leerresultaten behalen. Ze hebben wel eens hulp nodig maar dat zijn ze gewoon geraakt. Uit de resultaten van de CITO toetsen blijkt echter dat het extra jaar vrijwel geen invloed heeft op de cognitieve ontwikkeling van de kinderen. Wie hulp behoefde in groep 1 of 2 heeft ook nu weer extra hulp in groep 5 en vaak startte die hulp al in groep 3.

Kleuterverlenging is een onderwerp waar de meningen van leraren en leerlingen en hun ouders vaak niet geheel overeenkomen met de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek over de effecten van zittenblijven. Empirisch wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat zittenblijven bijna nooit nut heeft en vaak schadelijk is. Het is een botsing tussen intuïtieve opvattingen en harde data, zowel in Nederland als hierbuiten.

Hoofdstuk 1: Inleiding

In Nederland gaan de meeste kinderen naar de basisschool als ze vier jaar worden. Kinderen zijn echter pas vanaf vijf jaar leerplichtig, maar meer dan 99% van alle vierjarigen gaat naar de basisschool. In de groepen 1 en 2 leren de kinderen spelenderwijs. De cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling wordt speels begeleid, goed geobserveerd en getoetst. Wanneer een kind nog niet toe is aan de eisen en werkwijze van groep 3, wordt nu in de meeste gevallen besloten tot kleuterverlenging. Er vindt van groep 2 naar groep 3 namelijk een duidelijke transitie plaats. Ook op de school waar dit onderzoek wordt gehouden vindt een duidelijke transitie plaats waardoor het ontwikkelingsniveau van het kind belangrijk gevonden wordt. Er worden immers duidelijke eisen aan een kind gesteld. Het moet in staat zijn langere tijd naar de leerkracht te kunnen luisteren en het moet geconcentreerd kunnen doorwerken.

Cijfers van de inspectie over de schooljaren 2004-2005 en 2005-2006 wijzen uit dat gemiddeld 12% van de leerlingen in groep 3 een extra jaar in de groepen 1 of 2 heeft gehad. Op 11 procent van de basisscholen gaat het om 18% van de leerlingen en bijna 4 procent van de basisscholen verlengt de kleuterperiode voor meer dan een kwart van de leerlingen. Het laten doubleren van een kind gebeurt met de beste intenties van de onderwijsgevers en ouders/verzorgers. Kleuterverlenging was ook naar mijn mening heel goed. Kinderen moesten toe zijn aan het lezen en het meer schoolse leren in groep 3 en dit leren kon vooral niet geforceerd worden. De tijden zijn veranderd en er zijn andere denkwijzen betreffende het leren. Is kleuterverlenging wel zo effectief? Moeten wij kleuters wel een extra jaar geven?

De laatste jaren wordt er immers vanuit de wetenschap anders over het leren lezen gedacht en nu moet je juist kinderen die niet naar het leren lezen talen veel meer met aspecten van het lezen in aanraking laten komen en indien nodig een voorschotbenadering aanbieden (Smits & Braams, 2006). En zo is het ook met de andere ontwikkelingsgebieden van kleuters. Kleuterverlenging verschaft kinderen een extra jaar. Maar is dat met de huidige opvatting over het leren nog wel wenselijk? Kleuterverlenging is immers meestal een extra leerjaar waarin weinig extra leerstof wordt aangeboden. Door dit praktijkonderzoek krijgt de onderzoeksschool meer duidelijkheid omtrent de effectiviteit van kleuterverlenging. Op microniveau betekent dit dat voor de komende generatie kleuters misschien minder gebruik zal worden gemaakt van kleuterverlenging en op mesoniveau wordt het beleid besproken en wellicht aangepast en voor de schoolvereniging kan dit praktijkonderzoek eventueel duidelijkheid verschaffen rondom kleuterverlenging en misschien tot aanpassing van het beleid leiden.

De centrale vraagstelling van dit praktijkonderzoek is: **Wat is het effect van kleuterverlenging op cognitief en sociaal-emotioneel gebied?** Levert kleuterverlenging positieve of negatieve effecten op voor de kleuter en hoe denken de ouders/verzorgers en leerkrachten en kinderen over kleuterverlenging? Hoe wordt vanuit de wetenschap over kleuterverlenging gedacht?

Voor het onderzoek wordt een enquête gehouden onder de ouders/verzorgers van leerlingen uit groep 5 die kleuterverlenging hebben gehad. Verder gaat het onderwijsteam ook vragen beantwoorden betreffende kleuterverlenging. Met de leerlingen uit groep 5 met kleuterverlenging worden gesprekjes gevoerd over hun beleving ten opzichte van kleuterverlenging.

1.1 De onderzoeksvragen

In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal;

Vraag 1: Wat wordt er vanuit de literatuur onder kleuterverlenging verstaan en wat is het effect van kleuterverlenging van kinderen binnen het regulier basisonderwijs op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Deelvragen:

- Wat wordt er onder kleuterverlenging verstaan?
- Wat zijn de criteria voor kleuterverlenging?
- In welke mate wordt kleuterverlenging toegepast binnen het regulier basisonderwijs?
- Wat zijn de effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen?

Vraag 2: Wat is het beleid op deze basisschool ten aanzien van kleuterverlenging en hoe vaak wordt kleuterverlenging toegepast?

Deelvragen:

- Wat zijn op deze basisschool de criteria om te besluiten tot kleuterverlenging?
- Welke rol speelt de leerkracht van deze basisschool in het bepalen tot kleuterverlenging?
- Wat is de invloed van ouders van deze basisschool op de beslissing tot wel of niet doorgaan van kleuterverlenging?
- Hoe vaak wordt er procentueel gezien op deze basisschool besloten tot kleuterverlenging?
- Hoe is de verhouding jongens- meisjes van de basisschool die kleuterverlenging hebben gekregen?

Vraag 3: Hoe wordt kleuterverlenging door leerkrachten, ouders/verzorgers en leerlingen van deze basisschool ervaren?

Deelvragen:

- Wat is het effect van kleuterverlenging volgens de ouders/verzorgers van deze basisschool op de cognitieve ontwikkeling van het kind?
- Wat is het effect van kleuterverlenging volgens de ouders/verzorgers van deze basisschool op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind?
- Wat zijn de effecten van kleuterverlenging op het gebied van de cognitieve ontwikkeling volgens de leerkrachten van deze basisschool?
- Wat zijn de effecten van kleuterverlenging op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind van deze basisschool?
- Wat zijn volgens de kinderen van deze basisschool die zelf kleuterverlenging hebben gehad de effecten van kleuterverlenging op de cognitieve ontwikkeling?
- Wat zijn volgens de kinderen van deze basisschool die zelf kleuterverlenging hebben gehad de effecten van kleuterverlenging op de sociaal-emotionele ontwikkeling?
- Hoe presteren kinderen met kleuterverlenging van deze basisschool in groep 5 ten opzichte van kinderen die geen kleuterverlenging hebben gehad op cognitief en sociaal-emotioneel niveau?

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst een beknopt verslag gegeven over de ontwikkeling van het kleuteronderwijs. Het kleuteronderwijs volgt, observeert en bereidt een kind voor op de werkwijze en eisen van groep 3. Het kind moet een doorgaande ontwikkelingslijn laten zien en aan verschillende criteria voor het leren voldoen. Wanneer er in het onderwijs gedacht wordt dat een kind niet aan de eisen van groep 3 kan voldoen, volgt meestal kleuterverlenging. Kleuterverlenging heeft volgens wetenschappelijke studies nogal wat consequenties voor het kind en zijn omgeving.

2.2 Kleuterverlenging

Voordat we iets kunnen zeggen over kleuterverlenging is het verhelderend iets over de geschiedenis van het kleuteronderwijs te zeggen. Stilma (1995) heeft de geschiedenis van het onderwijs in Nederland beschreven. In de 19^e en 20^e eeuw bestond er een zelfstandige kleuterschool naast een zelfstandige lagere school in Nederland. Kleuterscholen werden aanvankelijk "bewaarschool" of "fröbelschool" genoemd. De laatste naam was afgeleid van de naam van de Duitse pedagoog Fröbel (van der Ham, 1994). Hij is de oprichter van de oudste kleuterschool in 1827 in Bad Blankenburg. Later noemde hij de fröbelschool een kindergarten. In Amerika wordt deze naam nog altijd gebezigd voor het jaar dat gegeven wordt in voorbereiding tot de eerste klas oftewel *First Grade*. Volgens Allen (2006) was de pedagogiek van de Kindergarten gebaseerd op ontwikkelingsgericht spelen en kennisbevordering. Dit onderricht moest gegeven worden door vrouwen, vond Fröbel, daar zij van nature begaafde leraren voor jonge kinderen zouden zijn. In 1955 (de Nederlandse grondwet, 1955) kwam er een wet die het kleuteronderwijs en de subsidiëring daarvan regelde. Verplicht is het nooit geweest, vier- en vijfjarigen waren nog niet leerplichtig. De kleuterschool was tot en met 1985 een onderwijsvorm, die samen met de lagere school een voorloper was van het huidige basisonderwijs. De kleuterschool kende twee klassen: een eerste klas en deze was voor kinderen van 4-5 jaar (is vergelijkbaar met de huidige groep 1 van de basisschool en een tweede klas en deze was voor 5 en 6 jarigen (groep 2). Na de tweede klas ging het kind naar de eerste klas van de lagere school. In 1985 gingen de kleuterscholen samen met de lagere scholen de nieuwe basisschool (Wet op het Basisonderwijs, 1981) vormen en werden de kinderen vanaf vijf jaar leerplichtig (leerplichtwet 1985).

Aan de introductie van de basisschool als fusieproduct van kleuter- en lager onderwijs en de bijbehorende samenvoeging van pedagogische academie en klos (opleidingsschool voor kleuterleidsters) is een lange periode van overleg voorafgegaan. Over de noodzaak van de basisschool was iedereen het eigenlijk wel eens: aan de slechte aansluiting van kleuter- op lager onderwijs en het massale zittenblijven in de eerste klas moest een einde worden gemaakt. Maar bijna 25 jaar later blijkt er nog steeds sprake te zijn van overgangsproblemen van groep 2 naar groep 3 en is de doorlopende ontwikkelingslijn nog steeds niet goed gerealiseerd. De invoering van de basisschool had als doel dat er in groep 3 meer adaptief gewerkt

zou worden (Reezigt, 2005). Het is er echter in de loop der tijd meer op gaan lijken dat groep 1 en 2 primair als voorbereidend op groep 3 worden gezien. Vooral kleuterleidsters die de oude kleuteropleiding hebben gevolgd, ervaren een toenemende verschooling van de kleuterperiode en een druk van verschillende partijen om vooral aan cognitieve resultaten te werken. Dit blijkt uit een enquête van de Algemene Onderwijs Bond (Voorwinden, 2009) onder ruim 350 (voormalig) leraressen die nog de oude opleiding tot kleuterjuf hebben gevolgd. 90 procent van hen vindt dat onderwijs aan kleuters te schools dreigt te worden.

Een leerling die de kleuterschool had doorlopen moest toe zijn aan de leerstof van de lagere school. Het begrip 'schoolrijpheid' werd vaak gebruikt, hiermee werd de grootte van geschiktheid om te starten in de eerste klas van de 'grote school' werd aangegeven. Voor 1985 sprak men nog van lees- en rekenvoorwaarden (Dumont, 1976) omdat lezen en rekenen op de kleuterschool niet aan de orde kwamen. Lezen en rekenen waren specifieke vaardigheden die bij de lagere school hoorden. Het onderzoek naar die lees- en rekenvoorwaarden bepaalde of een kind bevorderd werd naar klas 1. De leesvoorwaarden van Sixma (1974) werden veel gebruikt. Hij onderscheidt in zijn leesvoorwaardentoets de volgende onderdelen: zingeving, visuele discriminatie, objectivatie, taalbeheersing, auditieve discriminatie, synthese. Sixma maakte een indeling in algemene en specifieke leesvoorwaarden. De algemene leesvoorwaarden waren leervoorwaarden zoals een voldoende lichamelijke ontwikkeling, een voldoende cognitieve ontwikkeling, enzovoort. De specifieke leesvoorwaarden richtten zich specifiek op het lezen. Goorhuis-Brouwer (2006) schrijft dat een schoolrijp kind trots is op zichzelf. Het kind staat concreet in de wereld en kan een logisch opgebouwd verstaanbaar verhaal vertellen en verder heeft het schoolrijpe kind beheersing over de grove en fijne motoriek, kan de wereld los van zichzelf bekijken en analyseren, kan met een werkje bezig zijn (20 minuten) en kan goed luisteren naar instructies.

Naast het schoolrijpe kind was er een tweede gegeven, namelijk de geboortedatum. Om door te kunnen naar de lagere school moest een kind voor 1 oktober zes jaar zijn geworden. Tot 1986 gold de 1 oktober grens. Die bepaalde dat kinderen alleen van de kleuterschool naar de lagere school gingen als zij voor 1 oktober 6 jaar waren geworden. Sommige scholen gebruiken deze datum nog steeds om te bepalen of een kind overgaat van groep 2 naar groep 3, maar de meeste scholen kijken nu naar de ontwikkeling van het kind. Jonge leerlingen waren leerlingen die in de zomermaanden juni, juli, augustus en september waren geboren. Bij de klassikale aanpak die toen gebruikelijk was, liepen deze kinderen een extra risico op zittenblijven. Vaak begon dat al met een jaar kleuterschoolverlenging vanwege het niet schoolrijp zijn. Sinds 1985 heeft die datum van 1 oktober geen functie meer maar is op sommige scholen verschoven naar 1 januari. In de Wet op het Basis onderwijs (1981) is vastgelegd hoe sindsdien tegen de voortgang van leerlingen wordt aangekeken. In artikel 8 lid 1 en lid 4 wordt dat verwoord.

Artikel 8. Uitgangspunten en doelstelling onderwijs

- 1. Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen. Het wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen.*
- 4. Ten aanzien van leerlingen die extra zorg behoeven, is het onderwijs gericht op individuele begeleiding die is afgestemd op de behoeften van de leerling.*
- 7b. De leerlingen kunnen in beginsel binnen een tijdvak van 8 aaneensluitende jaren de school doorlopen.*

De inspectie van het Onderwijs gaat er in de 'Analyse en waarderingen van opbrengsten Primair Onderwijs' (2010) van uit dat leerlingen een verlenging van de kleuterperiode hebben meegemaakt, als ze

op 1 oktober in groep 3 zitten en op dat moment zeven jaar of ouder zijn en groep 3 voor de eerste keer doen. Het percentage kleuterverlenging is te hoog wanneer het boven de twaalf procent ligt. Het percentage wordt berekend door de groep 'late' leerlingen (deze leerlingen zijn op de teldatum van 1 oktober in groep 3 al 7 jaar of ouder en doen groep 3 voor de eerste keer) in groep 3 te delen door het totaal aantal leerlingen in groep 3, exclusief de zittenblijvers van groep 3. Een te hoog percentage kleutergroepverlenging is des te relevanter als de school geen beleid voert ten aanzien van de doorstroming van groep 1 naar 2 en van groep 2 naar 3. In dat geval spreekt de inspectie de school erop aan dat beleid ontbreekt. Van scholen mag worden verwacht dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven. De inspectie is niet in alle gevallen tegen een verlenging van de periode die kinderen doorbrengen in de groepen 1 en 2, maar vraagt wel van scholen om zich hiervoor te verantwoorden. De inspectie (2010) vraagt een helder schoolbeleid op het gebied van vertragen, doorstromen en versnellen, evenals een kritische evaluatie van dat beleid door de school. Kleuterverlenging wordt door de inspectie als zittenblijven betiteld. Een kind blijft zitten wanneer de leerresultaten en de ontwikkeling opvallend achterblijven bij die van de meeste klasgenoten en de school hier geen oplossing voor heeft gevonden.

2.3 De criteria voor kleuterverlenging

De school bepaalt in welke groep de leerling wordt geplaatst (Inspectie, 2010). Dit doet de school op grond van de individuele ontwikkeling van het kind welke vastgelegd is in het leerlingvolgsysteem. De school kijkt naar de werkhouding, concentratie, zelfstandigheid en de cognitieve ontwikkeling (woordenschat, tellen, logisch denken) van de leerling. Het oordeel is gebaseerd op observaties en toetsen. De afgenomen toetsen vallen onder het beleid van de school. De kleuterschool was van oorsprong opgezet om kinderen te trainen in sociale vaardigheden en ze raakten bekend met de schoolomgeving en de bijbehorende routine (Burkum, LoGerfo, Ready en Lee, 2007). Maar in de laatste jaren worden de cognitieve vaardigheden omarmd door leerkrachten en ouders. En omdat het zittenblijven gebaseerd wordt op zwakke schoolse vaardigheden is er volgens Burkum et al (2007) een verhoging van het aantal zittenblijvers te bemerken.

Het meest gebruikte argument voor kleuterverlenging is dat een kind cognitief nog niet toe is aan het volgende schooljaar in groep 3. Op de school van onderzoek worden de kinderen aan het eind van het jaar in groep 1 en 2 getoetst en wanneer de kinderen een D of lager dan een D scoren op de CITO toetsen: 'Taal voor kleuters' en 'Ordenen, Ruimte en Tijd' wordt kleuterverlenging bepaald. Ook moet de sociaal-emotionele ontwikkeling voldoende zijn. Hiervoor wordt de CITO kleuterobservatielijst gebruikt.

De school heeft bij kwesties van overgaan naar een volgende groep het laatste woord, maar moet zijn standpunt wel onderbouwen met toets- en/of observatiegegevens. De Inspectie van het Onderwijs (2011) brengt naar voren dat de school het laatste woord heeft in kwesties tussen ouders en school. Het wel of niet laten doorstromen van kleuters valt onder het beleid van de school.

2.4 De mate van kleuterverlenging binnen het regulier basisonderwijs

Er zijn scholen die nog steeds de datum van 1 oktober hanteren. Dat betekent dat kinderen die in de herfst zijn geboren (ook wel 'herfstkinderen' genoemd) slechts in heel uitzonderlijke gevallen meegaan naar een volgende groep samen met leeftijdgenootjes uit eerdere maanden van hetzelfde geboortjaar. Daar kunnen heel goede redenen voor zijn, maar het automatisme van die datum kan niet meer (Inspectie, 2010). Wanneer herfstkinderen niet doorgaan naar groep 3 moet dit worden onderbouwd met een goed dossier. Dat kinderen die extra zorg behoeven individuele aandacht behoren te krijgen, zoals lid 4 beschrijft, geldt voor de hele school, dus ook voor groep 1. Op de school van onderzoek wordt een doorstroomprotocol gehanteerd waarbij bij jonge kinderen gekeken wordt naar hun ontwikkeling.

Het onderzoek van Roeleveld en van der Veen (2007) stelt dat 'kleuterbouwverlenging' kinderen betreft die langer in groep 2 blijven dan strikt noodzakelijk. De kleuterbouwverlenging wordt door sommige scholen bewust ingezet om achterstanden van leerlingen te bestrijden en om verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs tegen te gaan. Roeleveld en van der Veen (2007) stellen op grond van gegevens uit het PRIMA-cohort onderzoek van 1994/1995 – 2002/2003 dat bij ongeveer één op de tien kleuters sprake is van kleuterverlenging. Als er een positief effect optreedt in de groepen 3 en 4, dan is dat in groep 6 vaak al weer verdwenen. Sommige leerlingen worden na een verlengde kleuterperiode alsnog naar het speciaal basisonderwijs (13%) verwezen of blijven in de hogere groepen nog een keer zitten (3%). Bij de andere leerlingen zijn slechts tijdelijk verbeteringen te zien op onderwijsprestaties.

Kinderen krijgen kleuterverlenging wanneer ze nog niet toe zijn aan formeel leren. Voor dit formele leren heeft men een zekere mate van schoolrijpheid nodig. Van der Aalsvoort (2007) stelt dat je schoolrijpheid kan zien als een kindkenmerk en schoolrijpheid als het resultaat van de ontwikkeling bekeken vanuit een transactioneel ontwikkelingsmodel. De term 'laatbloeiër' wordt geregeld in de onderwijspraktijk gebruikt. Deze term verwijst naar de verwachting dat kinderen zich volgens een natuurlijk rijpingsproces ontwikkelen. Volgens deze zienswijze is er voor schoolrijpheid een minimaal ontwikkelingsniveau nodig waarop een kind goed op een school kan functioneren en dit niveau moet je kunnen meten. Wanneer je schoolrijpheid als een kenmerk van een kind bekijkt dan moeten er ook goede alternatieven zijn om deze schoolrijpheid te bevorderen. Zo kunnen kinderen een jaar thuisgelaten worden of een extra jaar kleuterjaar gegeven worden of kinderen kunnen in speciale overgangsklassen geplaatst worden. Karweit en Wasik (1994) hebben geconstateerd dat er soms sprake is van een kortdurend effect maar dat de achterstand in leerresultaten later weer groter wordt ten opzichte van de schoolrijpe klasgenoten.

Kijkt men naar schoolrijpheid als het resultaat van ontwikkeling bezien vanuit een transactioneel ontwikkelingsmodel dan wordt er een belangrijke rol toegekend aan de wisselwerking tussen kind en volwassene. Niet-schoolrijp zijn is dan een gevolg van een niet goed verlopende afstemming tussen kind en omgeving waar school ook een onderdeel van is. Van der Aalsvoort (2007) komt tot een nieuwe definitie voor schoolrijpheid waarbij het gaat om gedrag van kinderen waaruit blijkt dat kinderen voldoende uitgerust zijn voor de overgang van groep 2 naar 3. Dit gedrag komt voort uit de wisselwerking van kindkenmerken met omgevingsfactoren en het bepaalt in het onderwijs de kans op succesvol leren.

De keus voor groep 2 of 3 is voor leerkrachten op basisscholen ieder jaar weer een lastig karwei. De kalenderleeftijd kan leidend zijn bij de overgang, maar hoe bepaal je - los van het kleutervolgsysteem –

of een kind er psychologisch en neurologisch aan toe is? Onderwijspedagoog Van Oers (Spiering, 2000) en ontwikkelingspsycholoog Vervaeke specialiseerden zich in de psychologische ontwikkeling van kinderen tot 12 jaar. Vervaeke (1990) steelt zijn gedachtegoed op de cognitieve ontwikkelingstheorie van de Zwitserse psycholoog Jean Piaget (1896-1980), die ervan uitgaat dat kinderen nieuwe kennis op een zeker moment automatisch verbinden aan reeds verworven kennis. Het vermogen om te leren ontwikkelt zich in fasen en met de jaren. Van Oers is geen aanhanger van Piaget. Van Oers (Spiering, 2000) baseert zich op de leer van Lev Vygotsky, een Russische psycholoog die stelt dat kinderen bij het koppelen van nieuwe kennis aan bestaande vaardigheden grotendeels afhankelijk zijn van wat de sociale omgeving ze aanbiedt. Deze theorie is bekend geworden onder de naam 'zone van de naastgelegen ontwikkeling'. Vygotsky gaat er van uit dat de leerling leert in aansluiting op wat hij al weet, maar dan moet die stof wel nieuw of uitdagend zijn om er ook daadwerkelijk iets van te leren. Die uitdaging die het ontwikkelingsmodel van Vygotsky schetst is momenteel bijzonder actueel. De uitdaging die nodig is om mensen te laten leren, sluit naadloos aan bij de ontwikkelingen in het onderwijs. Het past onder andere in de nu heersende gedachte van 'een leven lang leren' dat de overheid zo onderschrijft. De gedachte komt van LLP (Live Long Program, 2007) en dat is een Europees subsidieprogramma, dat onderwijs en training ondersteunt in Europa. Het Europese Leven Lang Leren programma loopt zeven jaar: 2007-2013. Het programma bevordert onderlinge uitwisseling, samenwerking en mobiliteit tussen de onderwijs- en opleidingsstelsels in de Gemeenschap, om te komen tot een kwaliteitsreferentie op wereldniveau.

Vygotsky (Spiering, 2000) onderzocht de grenzen van ons mentale leven en beschreef dat, niet van binnen naar buiten zoals de traditionele psychologie, maar van buiten naar binnen, dus niet als een innerlijk maar als een praktisch en sociaal proces. Opvallend is de rol van de leerkracht in deze inter-individuele ontdekkingsreis. De leerkracht moet het kind de zone van de naaste ontwikkeling aanbieden.

Het observatievermogen van leidsters (Onderwijsraad, 2010), dat indertijd één van de sterke punten was van de kleuterschool, vraagt herwaardering. Leerkrachten moeten door meer kennis van en ervaring met deze leeftijdsgroep aan een kind kunnen zien wat het op dat moment nodig heeft en waar het aan toe is, om zodoende een methode maatgericht te benutten voor het kind. De lijn naar groep 3 loopt dan ook vloeiender door en hierdoor zou het percentage kleuters met kleuterbouwverlenging terug gebracht kunnen worden. Bonvin (2008) is tot de conclusie gekomen dat de houding van een leerkracht een behoorlijke voorspeller is van het al of niet laten zittenblijven van een kind. Bonvin vindt dat het te prevaleren valt dat ook de minder presterende kinderen doorgaan naar de volgende groep. De middellange en langere vooruitzichten voor de schoolse prestaties en de sociale en emotionele factoren zijn in het voordeel van het niet laten zitten.

2.5 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen

In Amerika waar veel onderzoek is gedaan naar kleuterverlenging wordt gesteld dat ouders van kleuters en personeel van de basisschool vaak ervan uit gaan dat een extra jaar kinderen zal helpen om het vereiste cognitieve niveau te bereiken dat bij groep 3 hoort. Kleuterverlenging is een relatief ongecompliceerde

interventie en daardoor erg populair. In Amerika wordt er door het No Child Left Behind Act (NCLB, 2007), hetgeen door ex-president Bush van Amerika werd ingesteld om lage verwachtingen qua schoolresultaten tegen te gaan, zittenblijven zelfs aanbevolen (Lazarus, 2007). Kleuterverlenging wordt in Amerika aangeduid met *kindergarten retention*. Kinderen in Amerika gaan slechts één jaar naar de kleuterschool. In dat jaar worden ze voorbereid op het werken in de eerste klas oftewel *First grade*. Overigens bezoeken kinderen voor de kindergarten doorgaans wel een *pre-school*. In Nederland gaan de meeste kinderen twee jaar naar de kleuterschool en daarvoor naar de peuterschool. Door de tweejarige kleuterschool hebben Nederlandse kinderen een langere tijd om zich op het cognitieve en sociaal-emotionele vlak te ontwikkelen.

Ondanks de populariteit van kleuterverlenging is door het overgrote deel van onderzoek naar kleuterverlenging vastgesteld dat het leerlingen zelden goed doet (Kenneady, 2004) en dat het vaak schadelijk voor de sociale, cognitieve en emotionele ontwikkeling van het kind is. Promotie met remediale hulp naar de volgende groep is meer effectief dan kleuterverlenging (Karweit, 1992). Kleuterverlenging zal de traag ontwikkelende leerling voor een korte periode helpen maar dit voordeel verdwijnt vrij snel. In groep 4 scoren de kinderen op de Taal- en Rekentoetsen nog iets hoger maar in groep zes en acht behalen de kleuterverlengers gemiddeld scores die ze ook zonder het extra verlengingsjaar gehad zouden hebben (Roeleveld, van der Veen, 2007).

Jimerson (2006) vond geen verschil in ontwikkeling tussen de minder presterende leerlingen die bevorderd waren en de zittengebleven kinderen maar de zittengebleven kinderen vertoonden meer gedragsproblemen, meer problemen met de emotionele gezondheid en meer afwezigheid. Longitudinale studies tonen een klein nadeel aan in schoolse vaardigheden aan voor zittengebleven kinderen. Maar de nadelen zitten vooral in de ongezonde persoonlijke en sociaal-emotionele aanpassing, slecht gedrag in de klas en negatieve gevoelens ten opzichte van school. Uit veel studies blijkt dat het zittenblijven de leerlingen niet de beoogde groei geeft in schoolse vaardigheden en niet in persoonlijke of sociale aanpassing. Jimerson (2006) zegt dat het een algemeen misverstand is dat het toekennen van de 'gift' van nog een jaar in dezelfde groep zodat het kind in sociaal-emotioneel en cognitief zal rijpen. Zonder specifieke interventies zal een kind nooit 'inhalen'. Het is zelfs zo dat kinderen die zittengebleven zijn meer kans hebben om later een *drop-out* te worden. Ze hebben meer kans om werkloos te worden en zelfs om in de gevangenis te belanden.

Burkum et al (2007) stellen verder dat veel kinderen de kleuterschool binnenkomen met een aanzienlijke cognitieve en sociaal-emotionele achterstand en dat het niet goed is om de school hiervoor aansprakelijk te houden. De school zal een enorme uitdaging in deze diversiteit moeten zien zodat ieder kind succesvol kan zijn in school. Hoe een school omgaat met de laagst scorende kinderen moet goed doordacht zijn. Het laten zitten van deze kinderen is veelal ineffectief. De ongelijkheid bij de start van de kleuterschool is een enorme uitdaging en hier moet de school adequaat en doelgericht mee aan de slag.

In Nederland hebben Roeleveld en van der Veen (2007) onderzoek gedaan naar kleuterbouwverlenging. Zij hebben geconstateerd dat de niet-zittenblijvers kinderen zijn die vrijwel allemaal per 1 oktober tussen de 5 en 6 jaar zijn. Een klein aandeel is ouder dan 6 jaar. De zittenblijvers zijn dan vooral leerlingen die pas zes jaar worden in de maanden juli, augustus en september. Overigens wordt ook een deel van de jongere leerlingen, die pas in oktober, november of december 6 jaar worden wel aangeduid als zittenblijver. Hierbij zijn de jongens in de meerderheid. Van de jongens is rond de twaalf procent

vertraagd, van de meisjes rond de 8 procent. Uit de literatuur blijkt dat er over het algemeen meer jongens dan meisjes kleuterverlenging krijgen (Burkam et al, 2007). Cohen (1998) vermeldt dat jongens altijd al een achterstand op taal zouden hebben gehad. Bovendien hebben jongens volgens hem ook altijd ondergepresteerd. Sinds eind jaren '90 wordt hier bezorgdheid over geuit. Het wordt zichtbaar doordat meisjes hun achterstand hebben ingehaald.

De vertraagde leerlingen hebben in cognitief en sociaal-emotioneel opzicht een achterstand ten opzichte van hun onvertraagde klasgenoten en de werkhouding wordt als minder goed beoordeeld door de leerkrachten. In deze groep is de verwijzing naar het Speciaal Basisonderwijs beduidend groter. Op de school van onderzoek gaat slechts een klein deel van de kleuterbouwverlengers naar het speciaal onderwijs daar veel ouders het onderwijs op de basisschool blijven prefereren.

Er blijkt verder uit het hierboven genoemde onderzoek van Roeleveld en van der Veen dat de kleuterbouwverlenging voor een deel van de kleuters niet leidt tot een succesvolle gang door het basisonderwijs. Zij gaan naar het speciaal onderwijs. Kleuterbouwverlengers gaan aan het eind van het extra jaar op vrijwel alle punten vooruit en dat mag natuurlijk ook wel verwacht worden. Van het extra kleuteronderwijsjaar blijft in groep 6 niet veel meer over. Er blijkt sprake te zijn van een uitdoving van het voordeel dat leerlingen hadden van kleuterbouwverlenging. Deze uitkomsten zijn dezelfde als die van het Amerikaanse onderzoek naar effecten van *'grade retention'*. Op korte termijn is er een positief effect maar op de langere termijn is er weinig over van dat extra jaar. Moeten leerlingen dan nog wel een volledig jaar overdoen? Moet er niet eerder geïntervenieerd worden? Van der Grift (2009) stelt dat kinderen nu eenmaal verschillen en dat de leerkrachten daarmee om moeten leren gaan. Leerkrachten moeten een goed zicht hebben op met name de risicoleerlingen. Abott (2010) brengt naar voren dat een school veel tijd nodig heeft voor het onderwijs aan de risicokinderen en kleine interventiegroepjes moet vormen om hen bij het gemiddelde presteren te brengen.

Hoofdstuk 3: Methode

3.1 Inleiding

De onderzoeksvorm is een evaluatieonderzoek. Hierbij gaat het om een onderzoeksvorm die zich richt op het beoordelen van de kwaliteit van het protocol betreffende kleuterverlenging van de school. Het gaat om onderzoek naar min of meer gestandaardiseerde vormen van handelen. Het doel van dit onderzoek is om te weten te komen wat de gevolgen van kleuterverlenging op cognitief en op sociaal emotioneel gebied zijn voor de betreffende leerlingen en daarna aanbevelingen te doen op het gebied van kleuterverlenging.

Participanten

Voor dit onderzoek zijn gegevens gebruikt van:

- 10 kinderen met kleuterverlenging (5 jongens en 5 meisjes, hieronder zitten ook 2 kinderen geboren in december) uit groep 5 in het schooljaar 2010-2011. Er zijn gesprekjes gehouden met 6 van bovengenoemde 10 kinderen uit groep 5 over hun bevindingen met kleuterverlenging. Voorafgaand aan het gesprek is toestemming gevraagd en een 3 ouders hebben geen handtekening onder het formulier gezet. En één ouder wilde sowieso niet meewerken.
- 9 ouders, waaronder 2 ouders van ‘herfst’kinderen van de kinderen met kleuterverlenging. Zij hebben schriftelijk vragen beantwoord.
- het onderwijsteam. Van het 15 koppige onderwijsteam hebben 12 leden de enquête ingevuld waaronder de schoolleider en de interne begeleider. Het onderwijsteam is een ervaren team met voor de meeste leden meer dan 15 jaar ervaring.

Instrumenten:

- Dossiers. Uit de leerling-dossiers is informatie gehaald. Van ieder kind op de basisschool wordt een dossier bijgehouden.
- Het leerlingvolgsysteem CITO, voor gegevens over de cognitieve en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de 10 gedoubleerde leerlingen.
- Enquêtes. Deze enquêtes bestonden uit gesloten vragen met een vijfpuntsschaal. De ouders en het onderwijsteam konden bij de opmerkingen gelieerd aan iedere vraag nog ideeën en gedachten schrijven.

3.2 Verantwoording

Door diverse betrokkenen zoals leerlingen, ouders en leerkrachten in dit onderzoek te bevragen, wordt er vanuit verschillende gezichtspunten naar het onderwerp kleuterverlenging gekeken. En er worden ook

verschillende informatiebronnen gebruikt zoals vragenlijsten en gespreksvoeringen. Het CITO leerlingvolgsysteem en de dossiers worden bekeken.

Er wordt een valide onderzoek verkregen door de onderzoeksvragen als uitgangspunt te nemen. In hoofdstuk 1 zijn de onderzoeksvragen opgesteld en in dit hoofdstuk is beschreven hoe deze vragen onderzocht worden. Het onderzoek krijgt validiteit door onderzoeksresultaten te gebruiken op korte en lange termijn. Verschillende meetresultaten worden vergeleken.

3.3 Kinderen

Er zijn 10 kinderen uit groep 5 onderzocht. Er is gekozen voor groep 5 daar in deze groep veel kleuterverlengers zitten en omdat er dan gekeken kan worden hoeveel effect kleuterverlenging na enkele jaren heeft. Door middel van gesprekjes kwam naar voren hoe deze kinderen over kleuterverlenging dachten. Het is belangrijk te weten hoe kinderen zelf deze periode hebben ervaren. De volgende vragen zijn, uiteraard in kinderlijke bewoordingen, hierbij gesteld:

- Wat zijn volgens de kinderen van deze basisschool die kleuterverlenging hebben gehad de effecten van kleuterverlenging op de cognitieve ontwikkeling?
- Wat zijn volgens de kinderen van deze basisschool die kleuterverlenging hebben gehad de effecten van kleuterverlenging op de sociaal-emotionele ontwikkeling?

Met andere woorden: hebben de kinderen deze periode van kleuterverlenging als positief of negatief ervaren en waren ze toe aan het leren in groep 3 zoals het leren lezen en rekenen?

3.4 Ouders

Alle ouders van de kleuterverlengers zijn benaderd om aan de enquête deel te nemen. Eén ouderechtpaar heeft afgezien om deel te nemen. Zij hebben hiervoor geen verklaring gegeven. De mening van ouders wordt erg belangrijk gevonden daar zij van nabij hebben meegemaakt wat kleuterverlenging voor impact heeft op het leven van een kind. Hierbij zijn de volgende vragen van belang:

- Wat is het effect van kleuterverlenging volgens de ouders/verzorgers van deze basisschool op de cognitieve ontwikkeling van het kind?
- Wat is het effect van kleuterverlenging volgens de ouders/verzorgers van deze basisschool op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind?

3.5 Het onderwijsteam

Er hebben 12 leden van het onderwijsteam meegedaan aan de enquête. De schoolleider, de interne begeleider, drie leerkrachten van de groepen 1 en 2, 4 leerkrachten van de groepen 3 en 4 en 3 leerkrachten van de groepen 5, 6 en combinatiegroep 7/8. De volgende vragen stonden centraal:

- Wat zijn op de basisschool de criteria om te besluiten tot kleuterverlenging?
- Welke middelen worden op de basisschool aangewend tot het bepalen van kleuterverlenging?
- Welke rol speelt de leerkracht van de basisschool in het bepalen tot kleuterverlenging?

- Wat is de invloed van ouders van de basisschool op de beslissing tot wel of niet doorgaan van kleuterverlenging?

3.6 Instrumenten

- **Leerling-dossiers.** Een leerling-dossier is een dossier dat de school moet bijhouden over het basisschoolkind. In zo'n dossier staan onder meer: onderwijskundige en psychologische rapporten, toetsuitslagen, verslagen van oudergesprekken en spijbelgedrag.
- **CITO leerlingvolgsysteem.** Cognitieve ontwikkeling: Op de onderzoeksschool wordt gebruik gemaakt van het CITO- leerlingvolgsysteem (CITO- LVS). Door toetsresultaten van het CITO- LVS van de leerlingen in kaart te brengen, wordt de cognitieve ontwikkeling zichtbaar. De vakgebieden die in het CITO- LVS worden getoetst zijn: rekenen/wiskunde, spelling, technisch lezen (Drie minuten kaarten), woordenschat en begrijpend lezen.
- **CITO leervolgsysteem.** De sociaal-emotionele ontwikkeling wordt gevolgd door middel van VISEON. Viseon bestaat uit een computerprogramma en bevat twee digitale vragenlijsten: één voor de leerkracht (en één voor de leerling). De antwoorden die de leerkracht geeft op de leerkrachtlijst zijn gebaseerd op de observaties van de leerkracht van de leerlingen van groep 3 tot en met 8. In de lijst komen vier dimensies van het sociaal-emotioneel functioneren aan bod: zorgvuldige versus onzorgvuldige werkhouding, aangenaam versus storend gedrag, emotionele stabiliteit versus emotionele instabiliteit en sociaal versus teruggetrokken gedrag. De leerling-lijst is een zelfbeoordelinglijst en is te gebruiken voor leerlingen van groep 5 tot en met 8.
- **Enquêtes.** Door middel van vragenlijsten kunnen ouders en het onderwijsteam hun mening geven over het onderwerp kleuterverlenging. Het zijn gesloten vragen met een vijfpuntsschaal met onder iedere vraag de mogelijkheid tot het schrijven van op- en aanmerkingen.
- **Interview.** Door het houden van individuele interviews met de kleuterverlengers wordt de mening van de kleuterverlenger gepeild. Deze vragen zijn veelal open vragen.

Hoofdstuk 4: Resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek getoond. Het doorstroomprotocol en de zienswijze van de kinderen, ouders en leerkrachten komen naar voren. De mate van kleuterverlenging wordt in grafieken zichtbaar gemaakt. De prestaties van de onderzochte groep 5 komen in tabellen tot uiting en de mening van het onderwijsteam en ouders worden in grafieken zichtbaar gemaakt.

4.2 De criteria om te besluiten tot kleuterverlenging

Op de onderzoeksschool is een doorstroomprotocol opgesteld.

Doorstroom-protocol groep 1:

- Groep 1-leerlingen, die voor 1 oktober van het lopende cursusjaar jarig zijn, worden met de zomervakantie verplaatst naar groep 2.
- Groep 1-leerlingen geboren na 1 januari blijven het volgende cursusjaar in groep 1.
- Groep 1-leerlingen geboren tussen 1 oktober en 1 januari moeten aan enkele criteria voldoen om overgeplaatst te kunnen worden. Als criterium wordt de Cito-toets Taal voor kleuters (E1), Ordenen, Ruimte en Tijd toegepast. Deze toets wordt aan het einde van het schooljaar afgenomen. Leerlingen worden verplaatst naar groep 2 als er scores A, B of C worden behaald.

Doorstroom-protocol groep 2:

Leerlingen van groep 2 gaan niet vanzelfsprekend over naar groep 3. Ook voor deze leerlingen geldt, dat er een beredeneerde overgangsbeslissing wordt genomen. De beslissing wordt genomen op basis van de volgende criteria:

- De scores van de toets Taal voor kleuters (E2), Ordenen, Ruimte en Tijd vormen het criterium. Leerlingen, die een A, B of C scoren, worden overgeplaatst naar groep 3.
- De sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling moet zodanig zijn, dat de leerling de overgang van groep 2 naar groep 3 'aan' kan. Bij twijfel wordt de Kleuterobservatielijst CITO van de leerling betreffende de sociaal-emotionele ontwikkeling bekeken.
- Voor de meeste leerlingen tussen 1 oktober en 1 januari zal dit betekenen, dat ze twee jaar in groep 2 zullen blijven. Het aanbod van de leerstof is hier echter op aangepast. Er zal een breed en gedifferentieerd aanbod van speel- en leermaterialen zijn. Zowel voor de jongste leerlingen in groep 2 als voor de oudsten. Op meerdere niveaus zal leerstof worden aangeboden.

Bij de kleuterobservatielijst moet worden opgemerkt dat het, volgens de leerkrachten van groep 1 en 2 op deze school, bijna niet voorkomt dat op die lijst een onvoldoende wordt gescoord. De leerkracht observeert het kind in groep 1 en 2 in het schoollokaal, in de speelzaal of op de speelplaats. Het kind moet om voor observatie in aanmerking te komen minimaal drie maanden op school zitten. Bij elk item moet op een vierpuntsschaal ingevuld worden in hoeverre het genoemde gedrag van toepassing is. De lijst verkent de persoonlijkheidsontwikkeling en het sociaal-emotionele gedrag, de motoriek en het spelwerkgedrag. Er komt in 2011-2012 een nieuwe versie uit van de lijst en deze past dan ook in Viseon. Dit is het sociaal-emotionele volgprogramma dat voor de groepen 3 tot en met 8 wordt gebruikt.

4.3 De rol van de leerkracht van deze basisschool in het bepalen tot kleuterverlenging

De leerkracht van groep 1 en 2 krijgt door zijn dagelijkse omgang met de leerlingen en door observatie en toetsing een vrij compleet beeld van het kind. Met name het dagelijks observeren in het spel van het kind geeft een beeld van de ontwikkeling van een kind. De leerkracht van groep 1 en 2 heeft hierdoor een sterke stem tot het wel of niet bepalen van kleuterverlenging. De leerkracht brengt tijdens de leerling-besprekingen onder leiding van de interne begeleider aan de orde welk kind zij voor verlenging in aanmerking wil laten komen. Tijdens deze leerling-besprekingen brengen de andere leerkrachten ook hun mening naar voren. De leerkracht van groep 1 en 2 zorgt voor de communicatie over kleuterverlenging met de ouders.

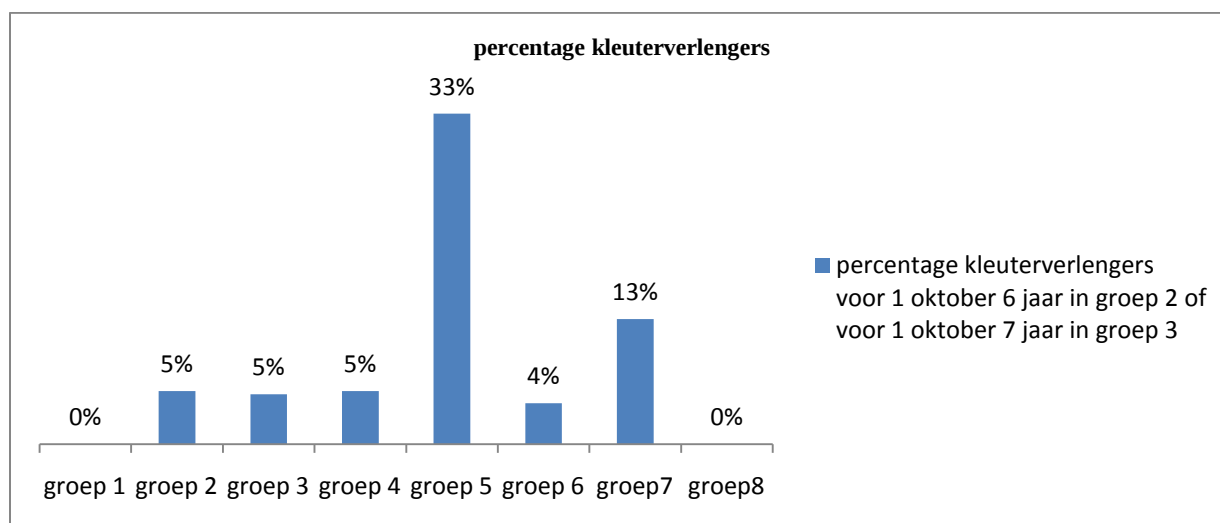
4.4 De invloed van ouders van deze basisschool op de beslissing tot wel of niet doorgaan van kleuterverlenging

Uit de enquête bleek dat van de 9 ouders zes inbreng op de beslissing hadden gehad en twee ouders wisten zich dat niet meer te herinneren en één ouder had geen invloed op de beslissing gehad. Ouders van oktober-, november- en decemberkinderen wisten dat hun kind meer kans had op kleuterverlenging. Dit was bij het intakegesprek besproken. Dit vond een aantal ouders heel gewoon omdat hun kind anders maar een half jaar in groep 1 ging verblijven en daardoor een half jaar kleuteronderwijs zou missen. Tijdens de kleuterjaren worden de ouders goed op de hoogte gehouden door middel van de rapportbesprekingen die twee keer per jaar plaatsvinden. Deze rapportbesprekingen worden min of meer verplicht gesteld voor de ouders. De leerkrachten bespreken de resultaten van het kind met de ouders. Er zijn ook nog facultatieve overlegmomenten waar ouders naar eigen inzicht op in kunnen schrijven. Ook gaan de leerkrachten van groep 1 en 2 op huisbezoek. De inbreng van ouders wordt in overweging genomen maar uiteindelijk neemt de school het besluit tot wel of geen verlenging.

4.5 Hoe vaak wordt er procentueel gezien op deze basisschool besloten tot kleuterverlenging?

De inspectie hanteert de volgende regel: Bij die leerlingen in groep drie, die op 1 oktober van het schooljaar 7 jaar of ouder zijn en groep 3 voor de eerste keer doen, is sprake van kleuterbouwverlenging. Ook een deel van de jongere leerlingen, die pas in oktober, november of december 7 jaar worden, de zogenaamde herfstkinderen, worden wel aangeduid als zittenblijver. Leeftijd en kleuterverlenging zijn erg met elkaar verbonden. De gemiddelde leeftijd van de kleuterverlengers is ongeveer 7 maanden ouder (Burkum et al, 2007). Veel kleuterverlengers zijn erg jong zoals de bekende herfstkinderen en krijgen daardoor vaker kleuterverlenging verleend. Op de onderzoeksschool is gekeken hoe vaak er procentueel besloten is tot kleuterverlenging. In grafieken wordt dit duidelijk gemaakt.

In de eerste grafiek zijn alleen die kinderen aangegeven die op 1 oktober 6 jaar in groep 2 zijn of ouder en voor 1 oktober 7 jaar of ouder in groep 3.

Grafiek 1: gegevens kleuterverlengers

Groep 1 heeft 0%, hoewel ook in deze groep af en toe een leerling blijft zitten en daardoor in de meeste gevallen een langere kleuterperiode doormaakt.

De groepen 2, 3, 4 en 6 laten een vrij laag percentage kleuterverlengers zien.

Groep 5 springt meteen in het oog. Deze groep 5 bestaat uit 24 leerlingen en van deze 24 leerlingen kregen 8 leerlingen kleuterverlenging en er waren geen zittenblijvers in groep 3. Dit betekent dat 33% van de leerlingen kleuterverlenging kreeg. Dit is een buitengewone hoge score. Er zijn vijf zomerkinderen, dat wil zeggen twee kinderen van juni/juli en drie kinderen zijn geboren in de maand september. Deze kinderen hadden allemaal een D of lager op de eindtoetsen: taal voor kleuters, ordenen of ruimte en tijd gescoord. In de groepen 3, 4 en 5 zijn vier van de kleuterverlengers psychologisch getest en deze kinderen hebben geconstateerde leerproblemen, hetzij op reken- of op taal/leesgebied.

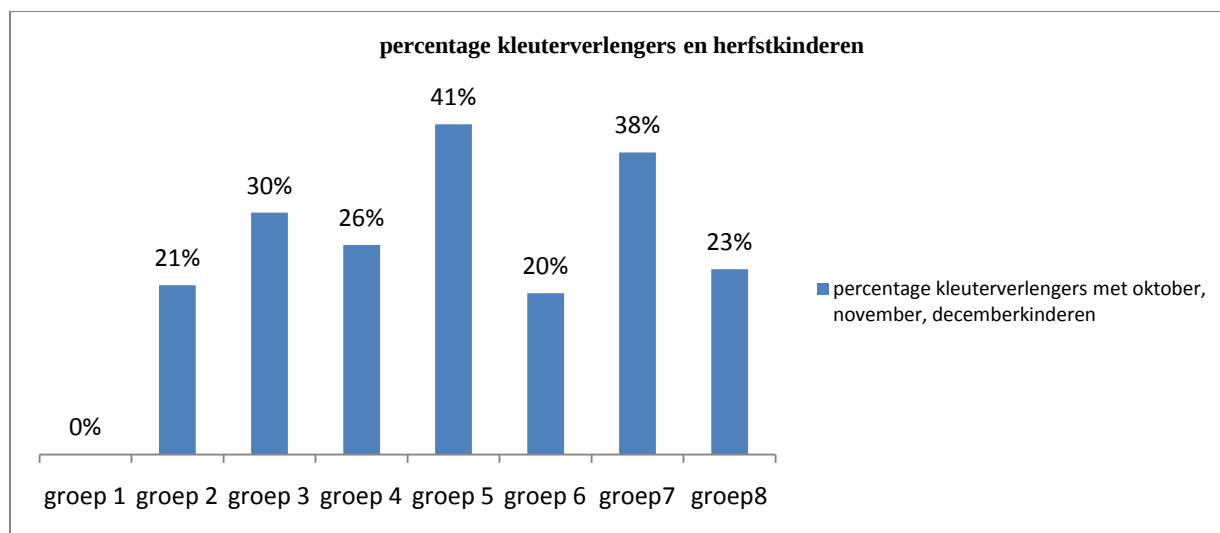
Groep 7 heeft ook een hoog percentage kleuterverlengers. Er zitten 16 leerlingen in deze groep en twee kinderen kregen kleuterverlenging waaronder een kind geboren in de maand september.

Verder valt op te merken dat groep 8 een score van 0% kleuterverlengers heeft. Er zijn in deze groep wel twee zittenblijvers maar deze kinderen zijn in de middenbouwgroepen 4 en 5 gedoubleerd en tellen uiteraard niet mee voor de categorie kleuterverlengers.

Procentueel gezien krijgt van de 171 leerlingen 8 % kleuterverlenging (14 leerlingen).

De inspectie berekent het percentage kleuterverlengers door de groep 'late leerlingen' (deze leerlingen zijn op de teldatum van 1 oktober in groep 3 al 7 jaar of ouder en doen groep 3 voor de eerste keer) in groep 3 te delen door het totaal aantal leerlingen in groep 3, exclusief de zittenblijvers van groep 3.

De tweede grafiek is gemaakt van de kleuterverlengers samen met de zogenaamde herfstkinderen.

Grafiek 2: gegevens kleuterverlengers

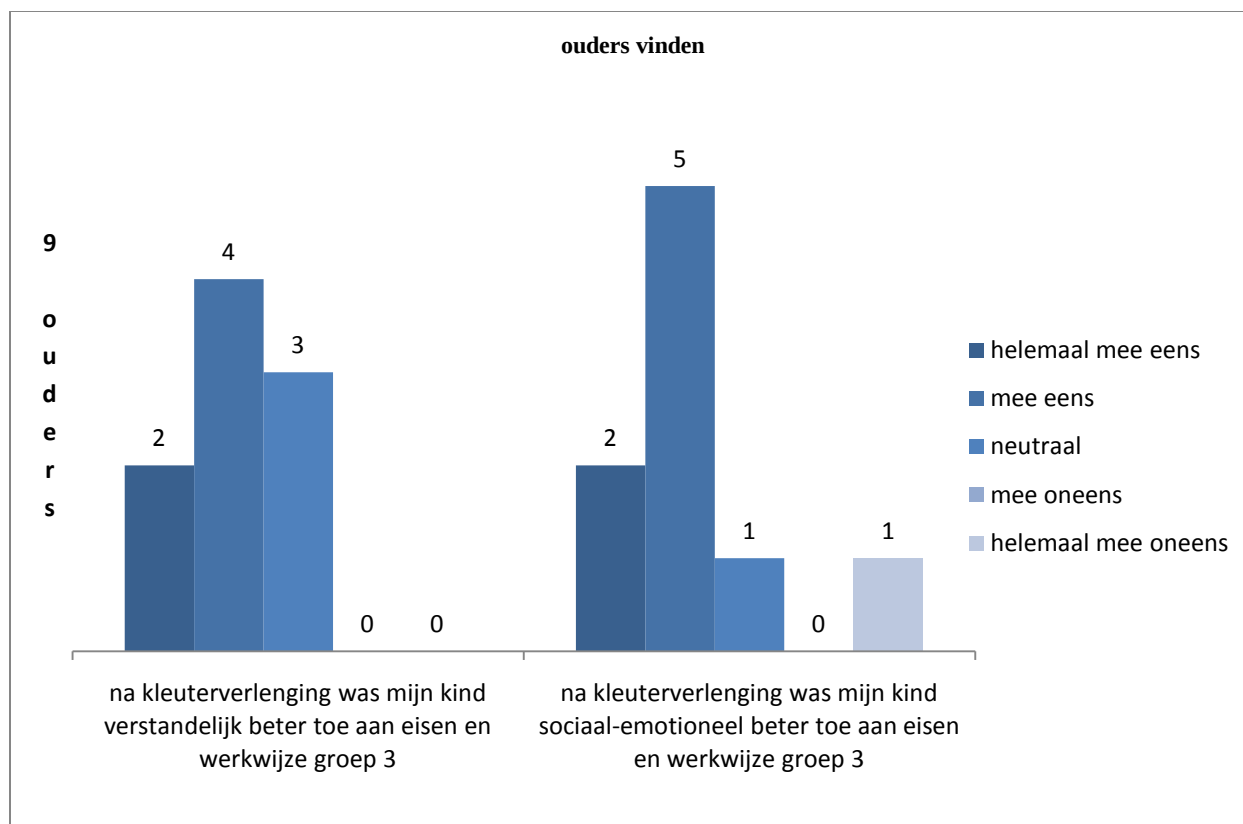
Uit deze grafiek kan men aflezen dat een aanzienlijk percentage herfstkinderen in groep 1 of 2 blijft. Zij krijgen meer dan een half jaar extra kleutertijd, namelijk meer dan 2 ½ jaar. Procentueel gezien krijgt met deze berekening dan 25.7% van de schoolpopulatie kleuterverlenging.

4.6 Hoe is de verhouding jongens- meisjes van de basisschool die kleuterverlenging hebben gekregen?

Er zitten momenteel 171 leerlingen op school. 14 leerlingen hebben kleuterverlenging gekregen. Dit zijn 8 jongens en 6 meisjes. De jongens zijn in de meerderheid maar niet extreem. Rekenen we ook de herfstkinderen tot de kleuterverlengers dan behoren 44 kinderen tot de categorie. Hiervan zijn 26 jongens en 18 meisjes. Dat is wel een groot verschil.

4.7 Het effect van kleuterverlenging volgens de ouders van de basisschool op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

De ouders vinden dat hun kind verstandelijk beter aan de eisen van groep 3 voldeed. Slechts één ouder beantwoordde deze vraag neutraal. Deze ouder had hier geen mening over. De meeste ouders waren blij met de extra tijd voor hun kind daar ze bij geen verlenging vreesden voor het niet klaar zijn voor het formele leren. Op sociaal-emotioneel gebied vonden ze dat hun kind door de extra gegeven tijd successen ervoer en daardoor steviger in de schoenen kwam te staan. Eén ouder zag vooruit en stelde dat hij het niet op prijs zou stellen wanneer zijn dochter op elfjarige leeftijd naar het voortgezet onderwijs zou moeten gaan. Die overgang acht hij dan te zwaar voor haar.

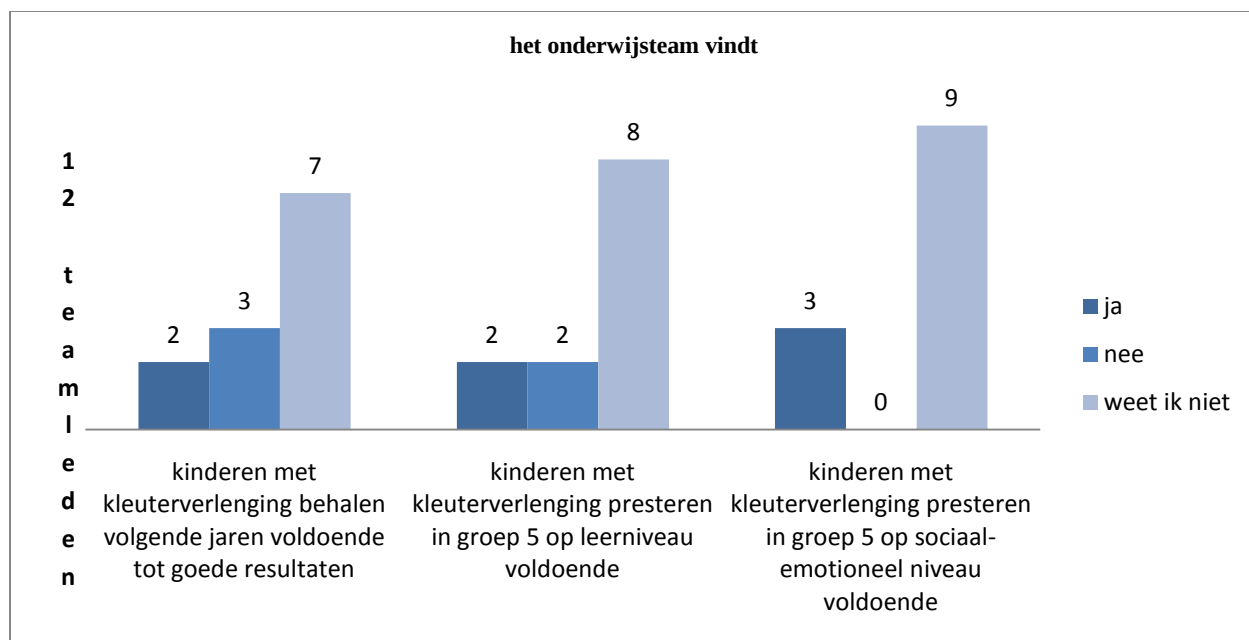

Grafiek 3: onderwijsteam enquête

De ouders van groep 5 zijn over het algemeen zeer tevreden over de genomen maatregel tot kleuterverlenging en vonden de beslissing terecht tot zeer terecht. Naar hun mening was hun kind cognitief en sociaal-emotioneel na verlenging beter toe aan groep 3. Eén ouder vond dat haar kind wel toe was geweest aan groep 3 en beoordeelde de gepresenteerde stellingen met een neutraal en een helemaal mee oneens.

4.8 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling volgens het onderwijsteam

Het merendeel van het onderwijsteam vindt dat de kinderen door de kleuterverlenging beter voorbereid zijn op de eisen die op cognitief en sociaal-emotioneel gebied gesteld worden in groep 3. Twee teamleden vinden dat geen wetmatigheid. Zij stellen dat je hoopt dat het resultaat van kleuterverlenging uitmondt in een beter toegerust zijn voor het werken in groep 3 maar of dat ook daadwerkelijk zo is, blijkt pas in groep 3. Hoe het de kinderen de volgende jaren precies vergaat op leer- en sociaal-emotioneel niveau is voor veel teamleden niet helemaal duidelijk. Eén leerkracht stelt dat cognitief zwakke kinderen vaak zwak blijven en een ander vindt dat het cognitieve presteren afhankelijk is van het IQ.

Grafiek 4. Mening van het onderwijsteam

Leerkrachten weten niet precies hoe de ontwikkelingslijn is van kinderen met kleuterverlenging.

4.9 De effecten van kleuterverlenging op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling volgens de kinderen met kleuterverlenging

Met zes kinderen zijn individuele gesprekjes gehouden. Geen van de kinderen had een negatief gevoel over de extra tijd doorgebracht in groep 1 of 2. Twee kinderen hadden het wel lastig gevonden dat ze weer nieuwe vriendjes moesten maken. Over het algemeen vonden ze dat ze in de huidige groep 5 veel meer vriendjes hadden en de kinderen waren erg positief over de groep waarin ze nu zaten. De eerste groep waarin ze zaten werd door hen niet zo sociaal gevonden. De kinderen waren niet de enigen die kleuterverlenging kregen en ze voelden zich daardoor geen uitzondering. De kinderen vonden dat het nu goed met hen ging zowel op cognitief als sociaal-emotioneel gebied. Ze schetsten een overwegend positief beeld aangaande de leergebieden maar vertelden ook dat ze zo nu en dan wel extra hulp nodig hadden bij het leren.

4.10 Prestaties op cognitief niveau van kinderen met kleuterverlenging van groep 5 ten opzichte van kinderen die geen kleuterverlenging hebben gehad

Om vast te kunnen stellen wat kinderen kunnen en weten zijn toetsen een 'harde' prestatiemaat (Mulder, Van der Hoeven & Ledoux, 2007.) De toetsen van het Leerling- en Onderwijs Volg Systeem van de CITO groep zijn gebruikt om de schoolvorderingen van de kinderen vast te leggen. Het betreft de toetsen Rekenen en Wiskunde, de leestoets AVI (Analyse voor Individualiseringsnormen) en de Drie Minuten Toets voor het technisch leesniveau en de Begrijpend Lezen toets en de spellingstoets. De toetsen staan los van de methodegebonden toetsen. De leerkrachten krijgen door het Leerling Volg Systeem een goed inzicht in de resultaten van de groep en van de individuele leerling. De uitslagen van de Cito-LVS-toetsen worden omgezet in letterscores A tot en met E. Deze normen worden landelijk gehanteerd.

- A-score goed tot zeer goed: de 25% hoogst scorende leerlingen
- B-score voldoende tot goed: de 25% net boven het landelijk gemiddelde scorende leerlingen
- C-score matig tot voldoende: de 25% net onder het landelijk gemiddelde scorende leerlingen
- D-score zwak tot matig: de 15% ruim onder het landelijk gemiddelde scorende leerlingen
- E-score zeer zwak tot zwak: de 10% laagst scorende leerlingen

De inhoud van de Cito-toetsen is een gemiddelde van de leerstofinhoud van diverse methoden die in de onderwijswereld gebruikt worden. De kinderen met kleuterverlenging zijn met een sterretje, rood en schuin gemarkeerd.

afname jan. gr. 5 2011	rek- wisk	AVI	DMT	Begr. Lez.	Spelling
D.	A	M6	C	C	B
M	C	E4	D	D	C
J.	A	M5	C	C	C
N.	A	E6	B	A	A
I.	A	M6	C	A	C
<i>H.*</i>	<i>A</i>	<i>P</i>	<i>A</i>	<i>A</i>	<i>A</i>
<i>G.*</i>	<i>B</i>	<i>I.E4</i>	<i>E</i>	<i>A</i>	<i>D</i>
S.	B	E6	A	A	A
<i>A.d. J.*</i>	<i>A</i>	<i>E5</i>	<i>C</i>	<i>A</i>	<i>B</i>
<i>F.*</i>	<i>A</i>	<i>P</i>	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>A</i>
<i>A.K.*</i>	<i>E</i>	<i>M6</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>C</i>
<i>M.*</i>	<i>C</i>	<i>IE4</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>C</i>
K.	B	E5	C	C	C
J.	A	E4	E	C	C
<i>N.*</i>	<i>C</i>	<i>E5</i>	<i>C</i>	<i>A</i>	<i>E</i>
B.	B	E6	B	A	C
A.	A	E5	A	B	B
L.	B	IM5	C	C	D
<i>A. VE*</i>	<i>B</i>	<i>IM5</i>	<i>D</i>	<i>C</i>	<i>B</i>
<i>A.V.*</i>	<i>B</i>	<i>E5</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>D</i>
B.	A	M7	B	A	A
<i>I.*</i>	<i>B</i>	<i>IM4</i>	<i>E</i>	<i>E</i>	<i>D</i>
T.	A	P	A	A	A
L.	C	E5	B	B	C

Tabel 1: gegevens kinderen groep 5

Onder AVI= I= Instructieniveau, E= Eind van een groep, M=Midden van een groep, P=Plus (het hoogste niveau bij het AVI lezen).

Wanneer we de scores van de kleuterverlengers en de nietkleuterverlengers met elkaar vergelijken blijkt dat verhoudingsgewijs de nietkleuterverlengers meer A's en B's en C's scoren en de kleuterverlengers meer D's en E's. De nietkleuterverlengers laten betere prestaties zien.

CITO toetsen	kleuterverlengers	nietkleuterverlengers
A	10=42%	21=87%
B	7=29%	12=50%
C	9=37%	19=79%
D	7=29%	3=12%
E	6=25%	1=4%

Tabel 2: scores verhoudingsgewijs

4.11 Prestaties op sociaal-emotioneel niveau van kinderen met kleuterverlenging van groep 5 ten opzichte van kinderen die geen kleuterverlenging hebben gehad

Op de onderzoeksschool wordt naast de kleuterobservatielijst voor de groepen 1 en 2 voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen van de groepen 3 tot en met 8 gebruik gemaakt van het CITO computerprogramma VISEON. De leerkrachten van de groepen 3 en 4 beantwoorden de vragen die betrekking hebben op de werkhouding, het gedrag, de emotionele stabiliteit en het sociaal gedrag. Wanneer de kinderen in groep 5 zitten, moeten ze voortaan ook zelf vragen beantwoorden aangaande zelfvertrouwen, werkhouding, relatie leerkracht en relatie kinderen en het schoolbeeld.

Uit de groepsrapportage, gedateerd 24 november 2010 van VISEON, blijkt dat de leerkracht van groep 5 9 kinderen van de groep kleuterverlengers (in totaal 10) sociaal gedrag toekent. Eén kind kan zich volgens haar niet goed sociaal gedragen. Dit is volgens haar te verklaren uit het niet begrijpen van de sociale codes die in een groep gelden en het niet begrijpen van de wereld rondom haar. De kinderen worden verder allemaal als emotioneel stabiel beoordeeld. Eén kind krijgt een C- score en dit is de enige lage score hoewel deze nog wel voldoende is. De kinderen vertonen allemaal aangenaam gedrag en de werkhouding van al deze kinderen is voldoende tot goed.

Bij VISEON moeten de kinderen ook zelf vragen beantwoorden. De kinderen krijgen de ruimte om in alle vrijheid op de vragen te antwoorden. Ze zitten alleen achter de computer en worden niet gestoord tijdens het invullen. Uit de vragenlijst komt naar voren dat vijf kinderen van de kleuterverlengersgroep op de vragen die betrekking hebben op het zelfvertrouwen een C of lager scoren. Deze kinderen blaken niet van het zelfvertrouwen. Op de vragen omtrent de werkhouding zijn er twee leerlingen die een C scoren. De kinderen hebben over het algemeen een goede relatie met de leerkracht; één leerling beoordeelt deze relatie met een C en één met een E. Deze laatste leerling is dezelfde leerling die de onderlinge sociale verhoudingen niet goed begrijpt. Deze leerling heeft ook moeite met het begrijpen van de gestelde vragen en weet vaak niet wat er gevraagd wordt. Van de tien leerlingen hebben 8 een goede relatie met de andere kinderen en twee hebben dat niet. Zij scoren een D en een E. Het laatste onderdeel betreft het schoolbeeld en hier hebben drie kinderen een C score en één kind heeft een D.

Bij de kinderen met kleuterverlenging zijn er bij de leerling-lijst betreffende zelfbeoordeling vier D's en één E. Bij de kinderen zonder kleuterverlenging zijn er bij de leerling-lijst twee D's en drie E's te onderscheiden. We kunnen stellen dat bij de zelfbeoordeling 50% van de kleuterverlengers negatieve ervaringen heeft ten opzichte van school en van de nietkleuterverlengers heeft 36% op enigerlei wijze negatieve ervaringen.

Hoofdstuk 5: Conclusies

Een antwoord op de onderzoeksvraag ‘wat het effect van kleuterverlenging is op cognitief en sociaal-emotioneel gebied’ wordt vanuit de wetenschappelijke studies vrij duidelijk gegeven. Er komt een overwegend negatief beeld naar voren. Het doet leerlingen zelden goed en kan zelfs schadelijk zijn (Jimerson, 2006). Kinderen schieten uiteindelijk niets op met een extra jaar kleuterverlenging en ze scoren zelfs minder ten opzichte van hun klasgenootjes. Er is sprake van “uitdoving” van de positieve resultaten die in de eerste jaren na de kleuterverlenging nog merkbaar zijn. Zwak presterende kinderen blijken in de volgende groepen vaak weer zwak presterend te zijn. Kinderen ondervinden zelfs schadelijke gevolgen van de kleuterverlenging. Ze hebben de eerste negatieve ervaringen opgedaan ten opzichte van school en als er gedragsproblemen zijn dan zullen deze niet worden opgelost door een extra kleuterjaar.

Dit negatieve beeld wordt niet door de leerlingen, ouders en het onderwijsteam ervaren. Zij vinden het over het algemeen prettig en nuttig wanneer een kleuter extra tijd wordt gegeven. Een kleuter hoeft dan niet op zijn teentjes te lopen qua prestaties en staat dan steviger in zijn schoenen is de gedachte. We kunnen uit de toetsen van groep 5 concluderen dat de groep kleuterverlengers over het algemeen zwakker scoort dan de nietkleuterverlengers. Hier zou de “uitdoving” al hebben plaatsgevonden. Roeleveld en van der Veen (2007) stellen dat als er al een positief effect optreedt in de groepen 3 en 4, dat in groep 6 vaak al weer is verdwenen. Sommige leerlingen gaan alsnog naar het speciaal basisonderwijs (13%) of blijven in de hogere groepen nog een keer zitten (3%). Bij de andere leerlingen zijn slechts tijdelijk verbeteringen te zien op onderwijsprestaties.

We kunnen vanuit het sociaalontwikkelingsprogramma van Viseon zien dat de kleuterverlengers uit groep 5 toch minder positieve ervaringen ten opzichte van het schoolgebeuren hebben dan nietkleuterverlengers. Uit Viseon bleek dat ze meer enige negatieve gevoelens (50%) ten opzichte van het gehele schoolgebeuren hadden dan hun klasgenootjes (36%). Uit studie kwam ook naar voren dat zittengebleven kinderen op school- en op sociaal-emotioneel niveau schade ondervonden (Kenneady, 2004).

Kleuterverlengers op de onderzoeksschool hadden geen negatieve gevoelens ten opzichte van de kleuterverlenging. Dit is misschien te verklaren uit het feit dat zij niet de enige kinderen waren die kleuterverlenging kregen. Als ze de enige waren geweest zouden de gevoelens wellicht anders zijn geweest. De kleuterverlengers beoordeelden hun huidige prestaties overwegend positief. De resultaten uit groep 5 laten echter zien dat zij minder hoge scores hebben dan hun klasgenoten zonder kleuterverlenging en dat hun inzicht in de leerresultaten niet geheel correct was.

Karweit en Wasik (1992) hebben geconstateerd dat er soms sprake is van een kortdurend cognitief effect en dat de achterstand later weer groter wordt ten opzichte van de schoolrijpe klasgenoten. Uit de enquête onder het onderwijsteam komt naar voren dat er niet een duidelijk beeld is over de prestaties van de kleuterverlengers. Sommige teamleden achten het mogelijk dat de leerlingen na kleuterverlenging beter scoren maar het overgrote deel van het onderwijsteam weet niet precies hoe de prestaties van deze groep zijn en vindt dat het met name afhangt van de intellectuele vermogens van het kind.

In groep 3 wordt een groot beroep op het concentratie- en leervermogen van een kind wordt gedaan. Het kind maakt een niet geringe omschakeling mee. Deze transitie is voor menig kind een lastige overgang.

Toen de basisschool werd opgericht was het de bedoeling dat er een soepeler verloop zou zijn van de tweede kleutergroep naar de eerste klas. Er zouden niet meer zo veel kinderen blijven zitten in klas 1 maar helaas is dat zittenblijven verschoven naar de groepen 1 of 2. Dit is ook het geval op de onderzoeksschool. Wanneer we kijken naar het percentage kleuterverlengers zonder herfstkinderen (8%) dan is de onderzoeksschool prima op weg. Kijken we echter naar het percentage kleuterverlengers met herfstkinderen (25.7%) dan is daar nog wel enige verbetering te behalen. Het overgrote deel van de herfstkinderen blijft immers zitten en verkrijgt hiermee een langere kleutertijd. Voor een deel van deze kinderen zou het mogelijk en wenselijk zijn eerder door te stromen. Ieder kind moet immers een doorgaande ontwikkeling doormaken op de basisschool. De toetsen van CITO kunnen bij de beoordeling wel of niet langer kleuteren hun nut bewijzen maar hoeven niet leidend te zijn.

Voor het verminderen van de overgang van groep 2 naar 3 zou het goed zijn wanneer er een geleidelijker overgang zou komen tussen groep 2 en 3. Beide groepen kunnen door middel van voorbereidende lessen aan de transitie kunnen werken.

Burkum, LoGerfo, Ready en Lee (2007) stellen verder dat veel kinderen de kleuterschool binnenkomen met een aanzienlijke cognitieve en sociaal-emotionele achterstand en dat het niet goed is om de school hiervoor aansprakelijk te houden. Ook op de onderzoeksschool komen kinderen met achterstanden binnen. Hoe een school omgaat met de laagst scorende kinderen moet goed doordacht zijn. Het laten zitten van deze kinderen is veelal ineffectief. De ongelijkheid bij de start van de kleuterschool is een enorme uitdaging en hier moet de school goed op inspelen. Het onderwijzen in kleine groepjes kan voor de achterstandskinderen van enorm belang zijn. Op de onderzoeksschool is men al bezig met kleine interventiegroepjes en deze kunnen verder uitgebouwd worden. De onderwijsinspectie wil een doorgaande lijn in de ontwikkeling van het kind zien gedurende 8 aaneensluitende jaren. Die leerlingen die extra zorg behoeven, moeten aan het begin van de groep 1 gescreend worden op hun specifieke behoeftes. Dit betekent dat er een goed overleg moet zijn met de peuterschool en de kinderdagverblijven. Zij moeten aangeven welk kind zorg behoeft en ook moeten zij aangeven wat ze al aan interventies hebben gegeven. Dit gebeurt nu te weinig. De screening kan beter in kaart worden gebracht.

De vroeg voorschoolse educatie is van groot belang. Jonge kinderen moeten vroeg vaardig worden op het gebied van fonemisch bewustzijn. De grote verschillen in woordenschat die al voorschools ontstaan, hebben een grote impact op het begrijpend lezen en het leren. Er is momenteel te weinig structureel overleg met de peuterzalen en kinderdagverblijven. De onderwijsraad (2010) beveelt aan dat driejarigen vijf dagdelen (en later 9 dagdelen) naar bijvoorbeeld de basisschool gaan. Kinderen kunnen in het jaar waarin ze vier jaar worden naar de basisschool gaan. Hiermee worden de enorme verschillen op cognitief en sociaal-emotioneel niveau waarmee kinderen de basisschool binnen komen verkleind. Ook voor deze onderzoeksschool biedt een nieuwe kleuterperiode kansen voor die leerlingen met een achterstand op vaardigheden.

Discussie.

Het onderzoek heeft zich voor een gedeelte geconcentreerd op kleuterverlengers uit groep 5. Deze kinderen hadden geen negatieve gevoelens ten opzichte van het extra jaar. Het zou interessant zijn geweest de kinderen van de overige groepen ook te bevragen. Welk beeld zouden zij geschetst hebben wat kleuterverlenging betreft? Nu beperkt het onderzoek zich tot groep 5.

Aanbevelingen ten aanzien van kleuterverlenging:

- Meer voorzichtigheid tonen ten aanzien van kleuterverlenging bij kinderen met een normale 2 jarige kleutertijd. Kleuterverlenging moet zo weinig mogelijk worden toegepast. Zitten blijven heeft veelal een schadelijk effect op kinderen. Wanneer een kind een D of lager op de CITO toetsen scoort moet er interventie plaats vinden en geen kleuterverlenging.
- Meer aandacht voor de ‘herfstkinderen’. Dat zijn de kinderen die geboren zijn in de maanden oktober, november en december. Deze kinderen worden gerekend tot de kleuterverlengers. Stroomt een herfstkind door dan moet extra begeleiding plaatsvinden door de leerkracht van groep 3.
- Wanneer een kind niet kan doorstromen dan zal dit verantwoord moeten worden in een handelingsplan. In dit plan moet goed beschreven staan wat er in de extra leertijd geoefend en aangeleerd gaat worden..
- Het is wenselijk dat de leerkrachten van groep 1 en 2 kinderen die niet naar lezen omzien extra stimuleren tot geletterdheid. De risicokinderen moeten niet met rust worden gelaten, maar juist geprikkeld in kleine groepjes.
- Groep 3 is niet meer homogeen van samenstelling en daar moet, nog meer dan nu, op ingespeeld worden. De risicoleerlingen behoeven vanaf de eerste dag in groep 3 extra zorg. In de zorg (in interventiegroepjes) moet een doorgaande lijn zitten. Omgaan met verschillen zoals van der Grift het beoogd.
- Van groep 2 naar groep 3 moet een geleidelijker overgang komen, er zal meer aangesloten worden bij de werkwijze van groep 2. De speelse elementen zullen vooral in het begin toegepast moeten worden daar de transitie van groep 2 naar groep 3 nu nog steeds te groot is. Er moet gezocht worden naar een geleidelijker overgang naar het schoolse leren.
- Ook de groepen 4 tot en met 8 moeten interventiegroepjes formeren zodat de zorg gecontinueerd wordt. Het omgaan met verschillen en dit accepteren moet gewoon worden.
- Voor de groepen 3 tot en met 8 moet zittenblijven niet meer worden aangeboden omdat dit een negatieve uitwerking heeft op het leven van het kind. Wanneer volwassenen het besluit nemen om een kind te laten zitten, wordt het kind sociaal, op leerniveau en op emotioneel vlak beschadigd. De effecten van een extra jaar ‘doven’ al snel uit. Zwakke leerlingen blijven vaak zwak en zullen gedurende hun jaren op school begeleiding en ondersteuning vragen.
- Er moet een goede voorlichting komen voor de ouders waarin uiteen gezet wordt wanneer een kind doorstroomt en dat er na groep 2 zittenblijven niet meer wordt aangeboden.
- Er moet meer en intensiever contact onderhouden worden met de Vroeg Voorschoolse Educatie zodat er beter zicht is op de ontwikkeling van jonge kinderen. De leerkracht brengt in kaart wat een kleuter kan en bouwt hierop voort.
- Invoering van meer gewenningsdagen voor driejarigen en dit uitbouwen tot een extra kleutertijd van vijf dagdelen zoals de onderwijsraad met hun advies ‘Naar een nieuwe kleuterperiode in de basisschool’ van 2010 het voorstaat, zodat kinderen meer onderwijstijd op een speelse wijze verkrijgen. Wanneer kinderen vroeg interventies krijgen aangeboden heeft dit een positief effect op het verdere leren. Hiervoor moet hooggekwalificeerd personeel ingeschakeld worden. Bij voorkeur geen klassenassistenten maar bijgeschoolde basisschoollerares.

Literatuur

Aalsvoort, van der, G.M., van der Sluis, M.J., Kegel, C.A.T., Broos, C.A., & van der Hoeven van Doornum, A. (2007). Toe zijn aan formeel onderwijs. De rol van kind- en omgevingsfactoren bij de bepaling van schoolrijpheid. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Ontwikkelingspsychologie en Kinderpsychiatrie*, 32, pp.75-87.

Abbott, M., Wills, H., Greenwood, C.H., Kamps, D., Heitzman-Powell, L., & Selig, J. (2010). The combined effects of grade retention and targeted small-group intervention on students literacy outcomes. *Reading & Writing Quarterly*, 26: pp. 4-25.

Allen, A.T. (2006) The Kindergarten in Germany and the United States, 1840-1914: A Comparative Perspective. *History of Education*, Vol. 35, No. 2, pp. 173–188.

Bonvin, P., Bless, G., & Schuepbach, M., (2008). Grade retention: decision-making and effects on learning as well as social and emotional development. *School Effectiveness and School Improvement*. Vol. 19, No. 1, March 2008, pp. 1–19 University of Fribourg, Switzerland; Paedagogische Hochschule Solothurn, Switzerland

Burkam, D.T., LoGerfo, L., Ready D., & Lee, V.E.(2007). The differential Effects of Repeating Kindergarten. *Journal of Education for students placed at risk*,12(2), pp. 103-136.

Cohen, M (1998). A habit of healthy idleness: boys underachievement in historical perspective, pp.19-34, in Epstein, D., J., Elwood, V. Hey & J. Maw (red.), *Failing Boys? Issues in gender and achievement*, Open University Press, Buckingham.

Delfos, M.F., (2000). *Luister je wel naar mij?* Gespreksvoering met kinderen tussen 4 en 12 jaar. SWP Amsterdam.

Dumont, J.J., & Kok, J.W.F. (1976). *Curriculum schoolrijpheid*. Den Bosch: Malmberg.

Europese Unie.(2007). *Lifelong learning programme*. Geraadpleegd 20 mei 2011, via <http://www.na-lll.nl/het-2018lifelong-learning-programme-200720132013-van-de-europese-unie/>.

Goos, M., Van Damme, J., Onghena, P. & Petry, K. *First-grade retention: Effects on children's actual and perceived performance throughout elementary education*. Department of Educational Sciences Katholieke Universiteit Leuven Belgium, pp. 1-5.

Goorhuis-Brouwer, S.M. (2006). Schoolrijpheid opnieuw gedefinieerd. In: Goorhuis-Brouwer, S.M., Levering, B. (red.) *Dolgedraaid. Mogen peuters nog peuten en kleuters nog kleuteren*. Amsterdam: SWP., pp. 46-60.

Grift, W. van der. (2005). *Omgaan met verschillen. Wat werkt?* Geraadpleegd op 14 mei 2011, via <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl>

Ham van der, W. (1994). Het onderwijs aan jongste kinderen. *Onder 'Wijzen', 75 jaar Onderwijsraad*. pp. 515-154.

Inspectie van Onderwijs(2010) *Toezicht op het onderwijs aan jonge kinderen*.
<http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuwsbrieven/details/Toezicht+op+het+onderwijs+aan+jonge+kinderen.html>

Inspectie van Onderwijs (2010). *Analyse en waarderingen van opbrengsten*. Geraadpleegd 20 mei 2011, via <http://www.onderwijsinspectie.nl/.../Analyse+en+waarderingen+van+opbrengsten+-+februari+2010.pdf>.

Inspectie van het Onderwijs (2005). *Onderwijsverslag 2004/2005*. Utrecht, Nederland: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2010). *Prestatiegerichte aanpak helpt onderwijs te verbeteren*. Geraadpleegd 21 mei 2011, via <http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuwsberichten>.
Prestatiegerichte aanpak helpt onderwijs te verbeteren

Inspectie van Onderwijs(2010). *Wie bepaalt of een kind overgaat naar groep 3*. Geraadpleegd 17 mei 2011, via,
http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/vraagantwoord#Wie_bepaalt_of_een_kind_overgaat_naar_groep_3_3_Inspectie van Onderwijs.

Jimerson, S.,R., Pletcher, S.,M.,W., Graydon, K., Schnurr, B.,L., Nickerson, A.,B., & Kundert, D.,K. (2006). Beyond grade retention and social promotion: promoting the social and academic competence of students. *Psychology in the Schools*, Vol. 43(1), pp. 85-97.

Karweit, N.L., & Wasik, B. A. (1992). *A review of the effects of extra-year kindergarten programs and transitional First grades*, pp. 4-24. Baltimore, MD: Center for Research on Effective Schooling for Disadvantaged Students, John Hopkins University.

Kennedy, L., M., (2004). Good for nothing . In grade retention. *Intercultural Development Research Association*. 4 pp.

Lazarus, P.,J. & Ortega, P. (2007). Universal Pre-Kindergarten in Conjunction with Universal Screenings: An Antidote to Grade Retention. *Journal of Educational Research & Policy Studies*, v7 n1 pp.54-75 Spr 2007.

Nederlandse Grondwet(1955). *Kleuteronderwijs*. Geraadpleegd op 28 mei 2011 via,
http://ressourcesgd.kb.nl/SGD/19561957/PDF/SGD_19561957_0000971.pdf

Onderwijsgids primair onderwijs 2010-2011: voor ouders en verzorgers

Onderwijsraad (2010). *Naar een nieuwe kleuterperiode in de basisschool*, uitgebracht aan de Minister en aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Den Haag

Roeleveld, J., en van der Veen, I. (2007). Kleuterbouwverlenging in Nederland: omvang, kenmerken en effecten. *Pedagogische studiën*, 84, pp. 448-462.

Reezigt, G.,(2005). Adaptief onderwijs: een nieuwe term voor een oud probleem. In S. Karsten en P. Slegers (Red.), *Onderwijs en ongelijkheid: grenzen aan de maakbaarheid*, (pp. 217-218). Antwerpen/Apeldoorn: Garant. .

Rijksoverheid (2011). *De leerplicht*. Geraadpleegd 25 mei 2011, via <http://www.rijksoverheid.nl/leerplicht>.

Spiering, H. (2000). Ontwikkelingsgericht onderwijs laat spelenderwijs leren. *NRC Handelsblad Wetenschap*, 23 september 2000.

Stilma, L.C. (1995) *Van kloosterklas tot basisschool. Een historisch overzicht van opvoeding en onderwijs in Nederland* .Nijkerk.

Smits, A., Braams, T.,(2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Boom, Amsterdam.

Sixma, J. (1974): *Leesvoorwaarden*. Groningen: Wolters-Noordhoff

Mulder, L., van der Hoeven, A., Vierke, H., Ledoux, G., van der Veen, I., Oud, W., van Dalen, M. & Roeleveld, J. (2008). Inrichting en effecten van schakelklassen. *Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in het schooljaar 2006/2007*.

Vervaeke, E. (1990) Jean Piaget (1896-1980) en de genetische epistemologie .*Struktur en genese*, 1990, vol.3, pp. 3-29

Voorwinden, R. (2009). Enquête het Onderwijsblad: steeds meer prestatiedruk in groep ½. Kleuters mogen geen kleuters meer zijn. *Het onderwijsblad* nr 19.

Wet op het Basis Onderwijs(1981). Uitgegeven de dertigste juli 1981. De Minister van Justitie, J. de Ruiter

Kleuters

Heeg, 2011

Beste collega's,

Mijn praktijkonderzoek gaat over de kleuterverlenging op "it Wrâldfinster". Ik heb altijd achter kleuterverlenging gestaan. Kinderen moesten aan het lezen toe zijn dacht ik en deze ontwikkeling kon je, meende ik, niet forceren. De laatste jaren wordt er ook anders over het leren lezen gedacht. En zo is het ook met de andere ontwikkelingsgebieden van kleuters. Kleuterverlenging verschaft kinderen extra tijd en is dat goed voor het kind of niet? Met jullie hulp hoop ik een antwoord te krijgen op deze vraag.

Ik heb enkele vragen opgesteld omtrent de kleuterverlenging. De vragenlijst bestaat uit gesloten vragen en beweringen. Bij opmerkingen kun je je antwoord toelichten.

Alvast hartelijk dank voor jullie medewerking!

Aletta

Kleuters

“ Wat is het beleid op de basisschool ten aanzien van kleuterverlenging en hoe vaak wordt het toegepast?”

Ik ben ☐ schoolleider
☐ interne begeleider

Ik ben leerkracht van de ☐ onderbouw
☐ middenbouw
☐ bovenbouw

1. Kleuterverlenging vind ik als mogelijkheid belangrijk.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

2. Ik heb een stem in het bepalen tot kleuterverlenging

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

3. Ik vind het belangrijk dat de mening van de ouders /verzorgers gehoord wordt.

Helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

4. Een D-score of lager aan het eind van het cursusjaar in groep 2 op de Cito-toetsen “taal voor kleuters” en “ordenen, ruimte en tijd” is nu beslissend voor bepaling kleuterverlenging. Bent u het daar mee eens?

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

5. Een D-score of lager op de Cito kleutervervolglijst betreffende de sociaal-emotionele ontwikkeling is nu beslissend voor toekenning kleuterverlenging. Bent u het daar mee eens?

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

6. Kleuterverlenging wordt bijna ieder jaar toegepast.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet

Opmerking.....
.....

7. Kleuterverlenging kan afgeschaft worden.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

Graag wil ik het volgende nog

toevoegen.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kleuters

Hoe wordt kleuterverlenging door leerkrachten van de basisschool “It Wrâldfinster” ervaren?

1. Ik vind als leerkracht dat het effect van kleuterverlenging is dat een kind verstandelijk beter aan de eisen van groep 3 voldoet.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

2. Ik vind als leerkracht dat het effect van kleuterverlenging is dat een kind sociaal-emotioneel beter aan de eisen en werkwijze van groep 3 voldoet.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

3. De kinderen met kleuterverlenging behalen de daaropvolgende jaren voldoende tot goede leerresultaten (c, b of a -scores op de Cito toetsen).

0 ja 0 nee 0 weet ik niet

Opmerking.....
.....

4. De kinderen met kleuterverlenging presteren in groep 5 op leerniveau voldoende.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet

Opmerking.....
.....

5. De kinderen met kleuterverlenging presteren in groep 5 op sociaal -emotioneel niveau voldoende.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet

Opmerking.....
.....

Graag wil ik het volgende nog
toevoegen.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kleuters

Heeg, 2011.

Beste ouders/verzorgers,

Momenteel volg ik een opleiding taalspecialist/dyslexie aan de hogeschool Windesheim. Ik zit nu in mijn tweede jaar en mag een praktijkonderzoek uitvoeren. Mijn onderwerp voor het praktijkonderzoek is kleuterverlenging. Uw kind heeft kleuterverlenging gehad en ik ben erg nieuwsgierig naar uw mening en opmerkingen wat kleuterverlenging betreft.

Kleuterverlenging verschaft kinderen extra tijd en is dat goed voor het kind of niet? Met uw hulp hoop ik een antwoord te krijgen op deze vraag.

Ik heb enkele vragen opgesteld omtrent de kleuterverlenging. De vragenlijst bestaat uit gesloten vragen en beweringen. Bij opmerkingen kunt u uw antwoord toelichten.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Aletta Wijma

Leerkracht groep 4

Kleuters

Hoe wordt kleuterverlenging, door ouders/verzorgers van kinderen die op de basisschool “It Wrâldfinster” zitten, ervaren?

Ik ben

☐ man

Mijn kind zit nu in groep.....

☐ vrouw

Mijn kind is:

☐ jongen

☐ meisje

1. Ik was in groep 1 op de hoogte van de mogelijkheid tot kleuterverlenging.

0

ja

0

nee

0

weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

2. Mijn kind had een achterstand op het emotionele vlak in groep 1.

0

ja

0

nee

0

weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

3. Mijn kind had een achterstand op het leergebied in groep 1.

0

ja

0

nee

0

weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

4. Ik was in groep 2 op de hoogte van de mogelijkheid tot kleuterverlenging.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

5. Mijn kind emotioneel was sociaal-emotioneel nog niet toe was aan de werkwijze van groep 3.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

6. Mijn kind had aan het eind van groep 2 een D of lager op de Cito kleuterobservatielijst.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

7. Mijn kind was nog niet toe aan de eisen van groep 3 op het gebied van lezen en rekenen.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

8. Mijn kind had aan het eind van groep 2 een D of lager op de Cito-toetsen “taal voor kleuters” en “ordenen, ruimte en tijd”.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

9. Ik had inbreng tot de beslissing voor kleuterverlenging

0 ja 0 nee 0 weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

10. Het effect van kleuterverlenging was dat mijn kind verstandelijk beter aan de eisen van groep 3 voldeed.

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

11. Het effect van kleuterverlenging was dat mijn kind sociaal-emotioneel beter aan de eisen en werkwijze van groep 3 voldeed

1= helemaal mee eens, 2= mee eens, 3= neutraal, 4=mee oneens, 5=helemaal mee oneens

Opmerking.....
.....

12. Mijn kind vond kleuterverlenging:

- ☐ helemaal niet fijn
- ☐ niet fijn
- ☐ maakte hem of haar niet uit
- ☐ fijn
- ☐ heel fijn

Opmerking.....
.....

13. Mijn kind is met kleuterverlenging gepest of geplaagd.

0 ja 0 nee 0 weet ik niet meer

Opmerking.....
.....

14. De beslissing tot kleuterverlenging vond ik:

Helemaal niet terecht - niet terecht - geen mening - terecht - zeer terecht

Toelichting.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....

15. Mijn kind presteert in de huidige groep op sociaal-emotioneel gebied:

Helemaal niet goed - niet goed - gewoon - goed - heel goed

Opmerking.....
.....

16. Mijn kind presteert in de huidige groep op het leergebied:

Helemaal niet goed - niet goed - gewoon - goed - heel goed

Opmerking.....
.....

Graag wil ik het volgende nog

toevoegen.....
.....
.....
.....
.....

Bijlage 3: interview kinderen

Voor dit interview is gebruik gemaakt van het boek 'Luister je wel naar mij' van Martine Delfos.

Interview met kinderen over het onderwerp “kleuterverlenging”.

Het centrale doel van het interview is het verkrijgen van informatie.

Vorbereiding voor een gesprek.

Wil het kind het gesprek?

Duidelijk maken wie je bent en wat je komt doen. Het vertellen van het doel neemt spanning weg. Dus waarom en waarvoor dit gesprek. De mate van vertrouwelijkheid: wat gebeurt er met de informatie die de geïnterviewde geeft? En hoe lang duurt het gesprek. Toestemming vragen voor het gesprek.

Waar ik dus iets over wil weten is hoe je het op school vindt. Er is dus geen antwoord dat goed of fout is. Het gaat om jouw mening. Ik wil graag onthouden wat kinderen tegen me zeggen, maar dat kan ik niet. Daarom schrijf ik het op.

Introductievragen:

Hoe oud ben je en in welke groep zit je nu?

Wat doe je het allerliefst? Hier op ingaan!

De kern van het gesprek.

Weet je nog hoe het was in groep 1 en 2?

Wie waren jouw juffen?

Wat vond je altijd erg leuk om te doen in groep 1 en 2?

Waren er ook dingen die je moeilijk vond in groep 1 en 2?

Wat vond je ervan dat je langer in groep 1 of 2 bleef?

Weet je ook waarom je langer in groep 1 of 2 bleef?

Heeft juf daar met jou over gesproken?

Heeft heit of mem daar ook met jou over gesproken?

Waren er nog meer kinderen die langer in groep 2 bleven?

Wat vonden jouw vriendjes/vriendinnetjes ervan dat je in groep 2 bleef?

Wat vonden jouw ouders/verzorgers ervan dat je in groep 2 bleef.

Ben je ook gepest met het langer blijven in groep 2?

Was het goed dat je nog een poosje in groep 2 bleef?

Je zit nu in groep ... Hoe gaat het nu met jou?

Heb je vriendjes/vriendinnetjes?

Hoe gaat het met het leren op school?

Had je een mooi rapport? Had je ook d's of e's?

Ben je blij dat je in deze groep zit?

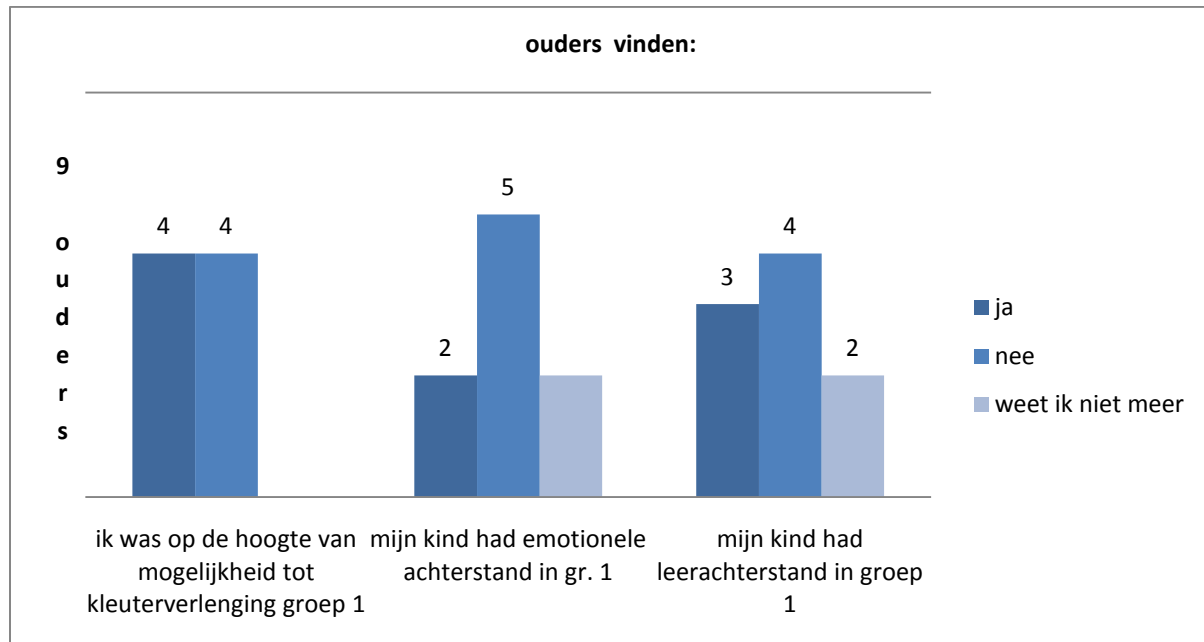
De afronding.

Het gesprek is bijna afgelopen. Ik had gezegd dat het interview ongeveer een kwartier uur zou duren en nu is dat al bijna om. Heb jij ook nog een vraag? Als jij nu de interviewer was wat zou jij dan nog vragen? Wat is volgens jou nog belangrijk voor mij om over jou te weten?

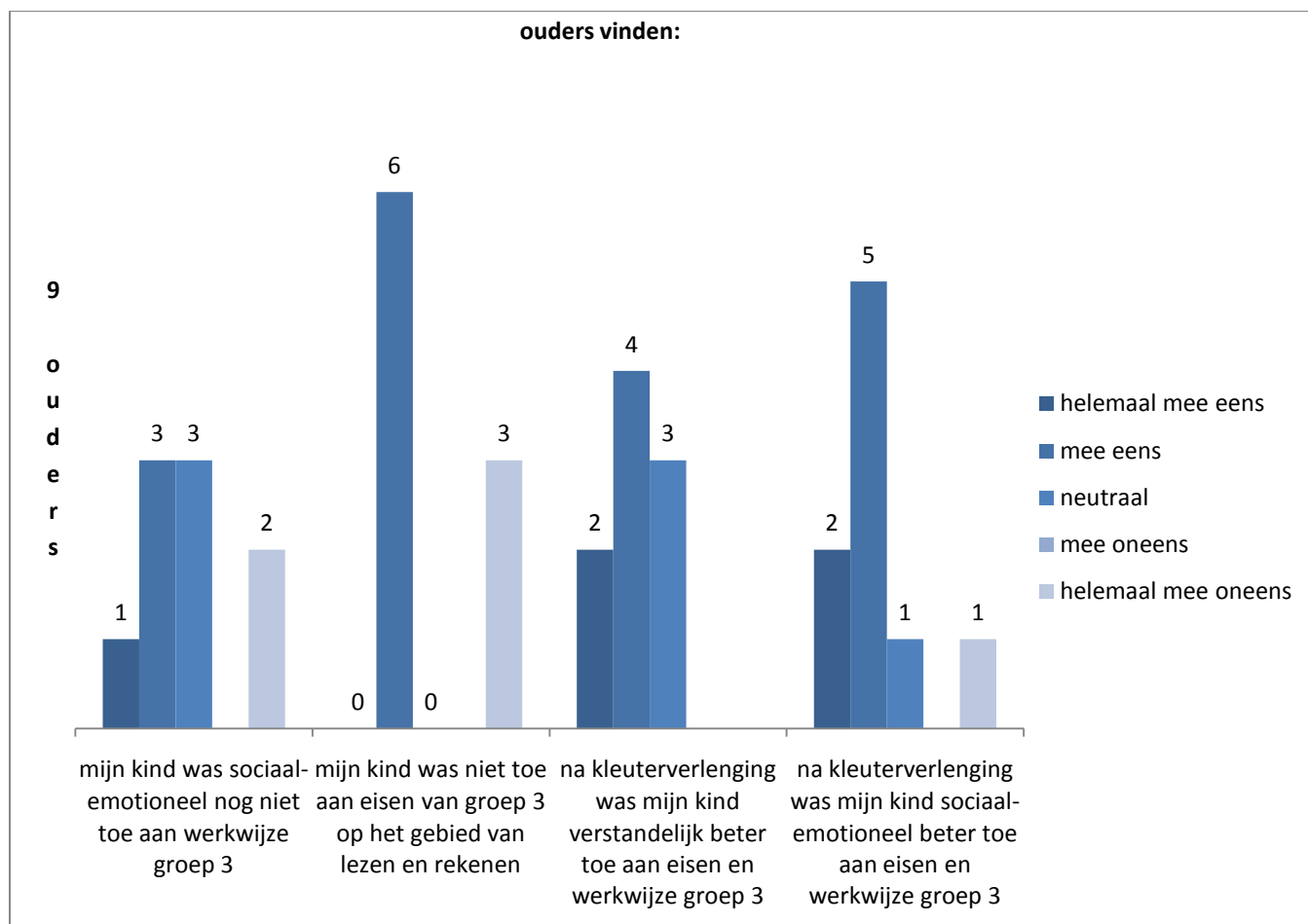
Wat vond je van dit gesprek? Waren de vragen duidelijk? Heb ik goed naar jou geluisterd?(Maak metacommunicatie een vast onderdeel van je communicatie).

We hebben het over kleuterverlenging gehad en wat jij daarvan vond! Je hebt het goed gedaan! Ik weet nu genoeg! Ik ga nu naar je juf om te vragen of ik het volgende kind kan interviewen maar ik vertel niets over ons gesprek! Heel erg bedankt! Kind krijgt een aantal stickertjes of traktatie.

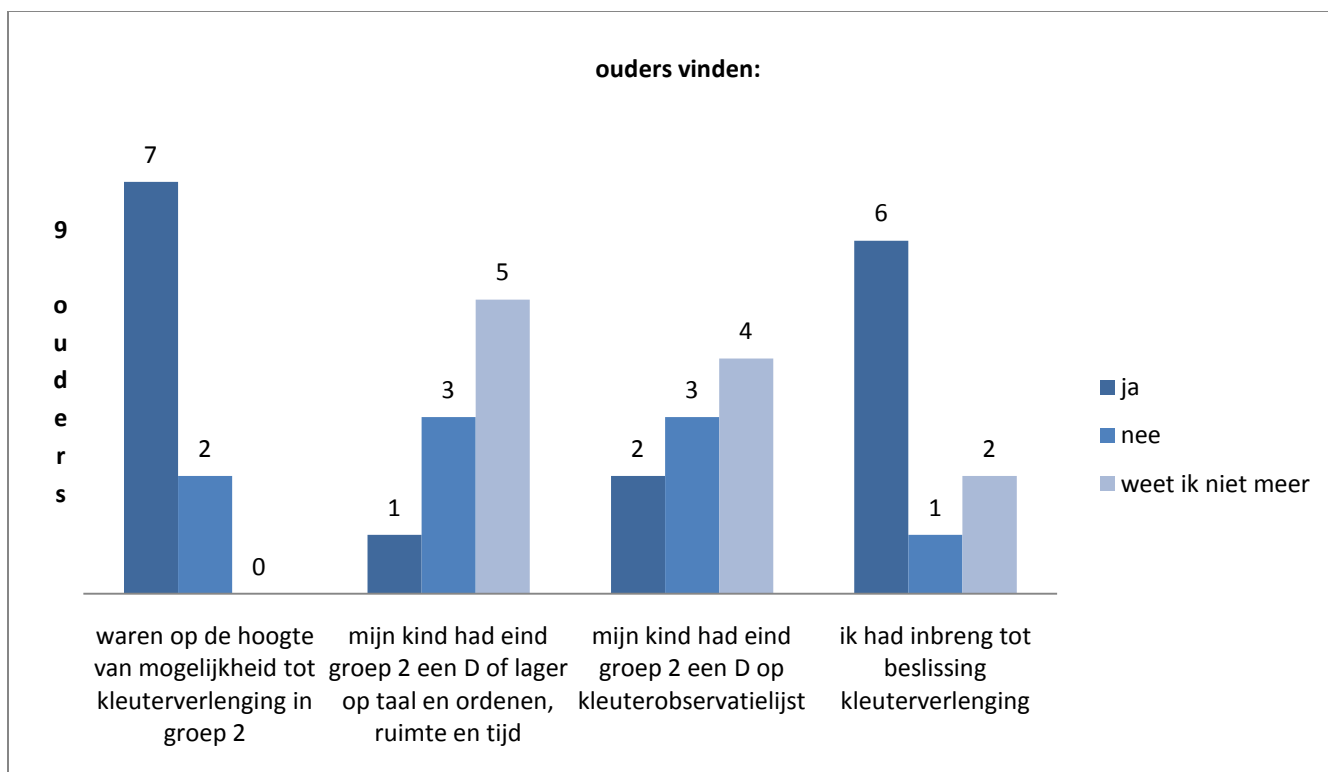
Bijlage 4: Verwerking enquête ouders

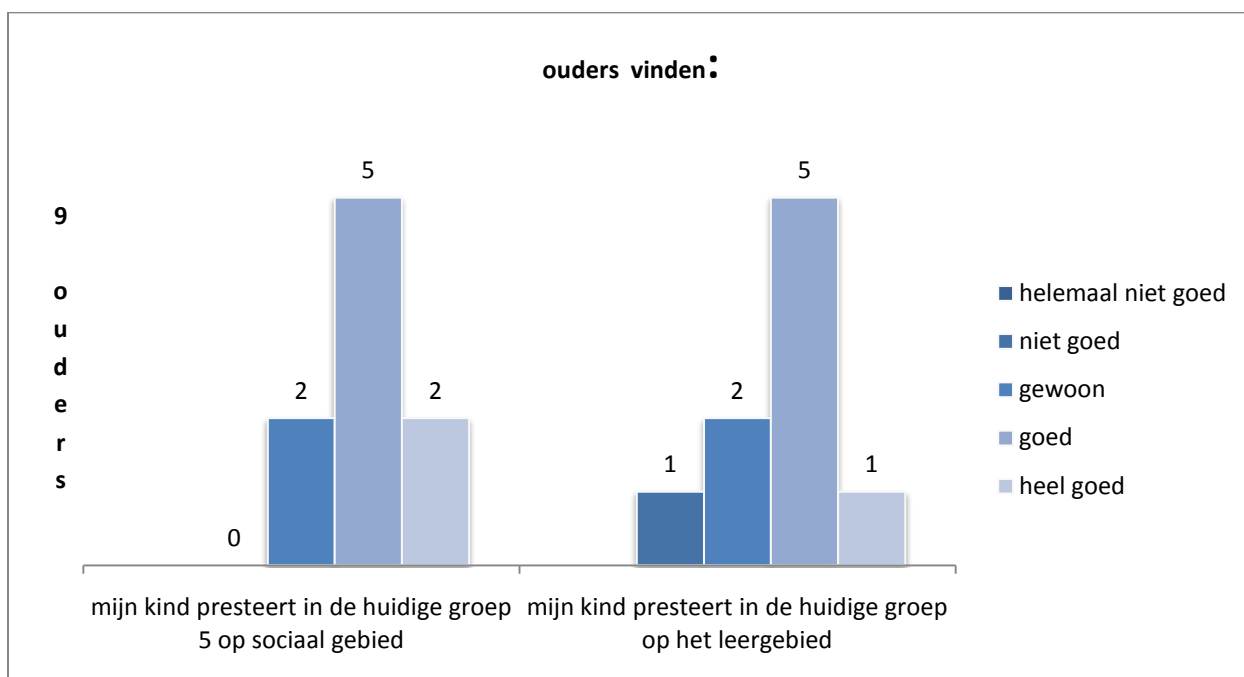
Grafiek 1: mening ouders

Grafiek 2: mening ouders

Grafiek 3: mening ouders

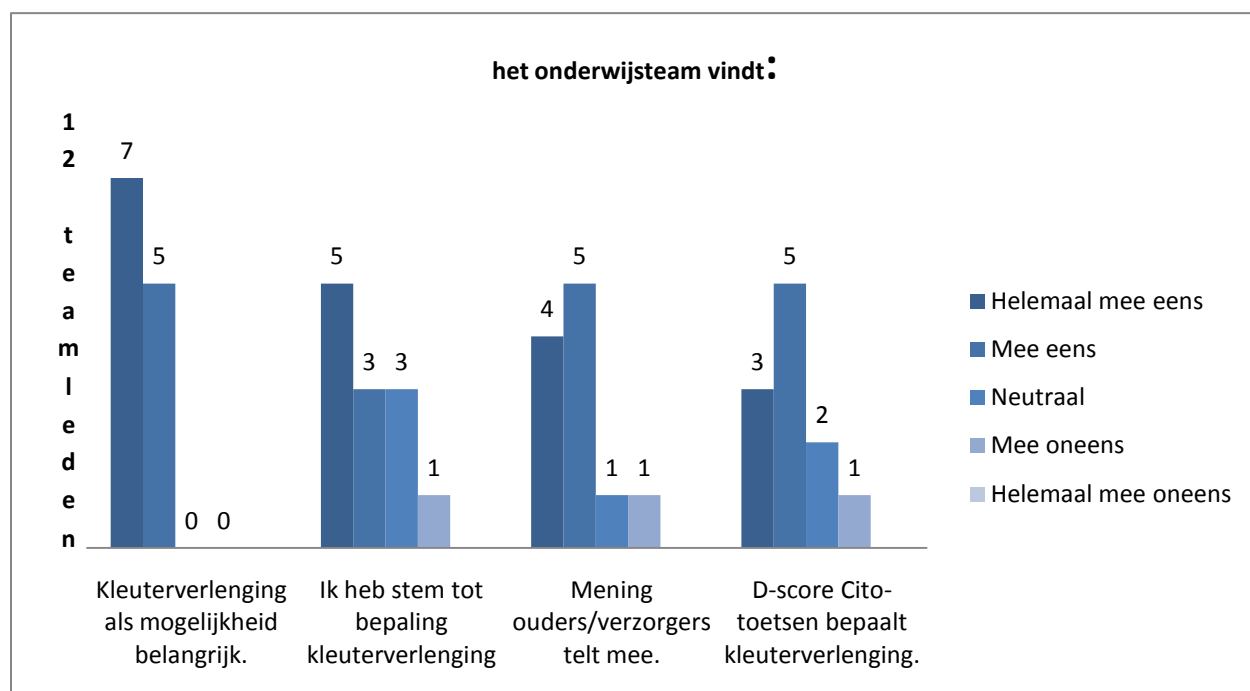
Grafiek 4: mening ouders

Beslissing tot kleuterverlenging werd door vier ouders terecht en door 4 ouders zeer terecht beoordeeld en een ouder had geen mening.

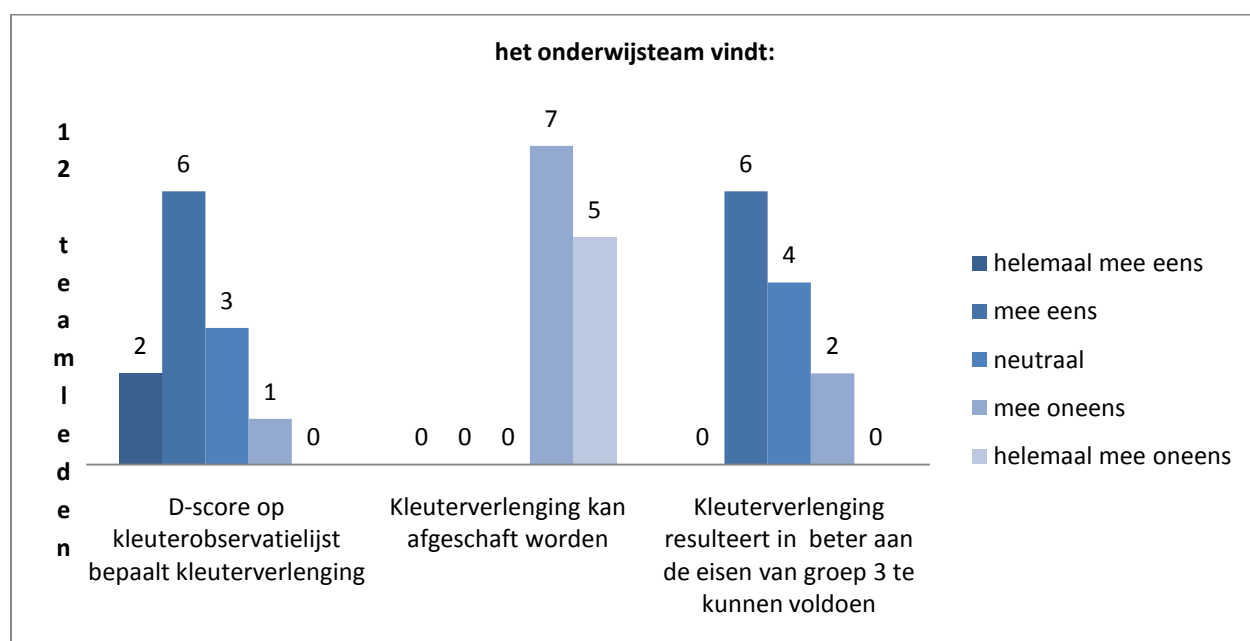
Voor vijf kinderen gold dat kleuterverlenging voor hen niet uitmaakte, twee kinderen vonden kleuterverlenging heel fijn en één kind vond kleuterverlenging fijn en één kind vond het niet fijn omdat ze nieuwe klasgenootjes kreeg.

Alle kinderen werden niet met kleuterverlenging gepest.

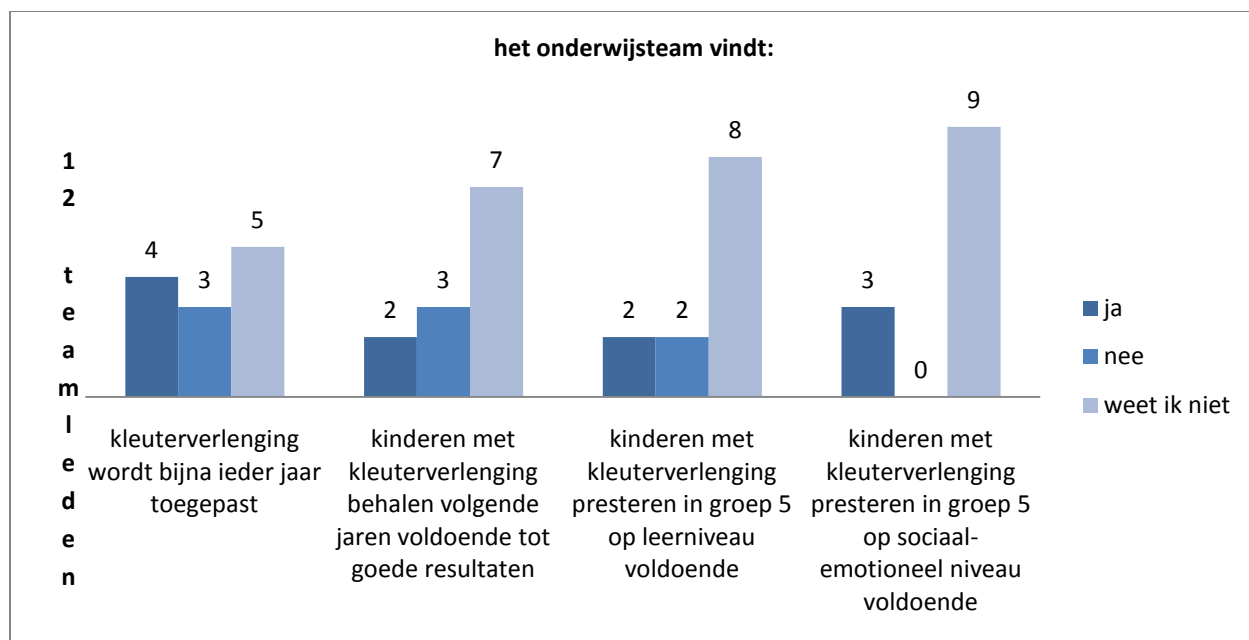
Bijlage 5: Verwerking enquête onderwijsteam

Grafiek 5: mening onderwijsteam

Grafiek 6: mening onderwijsteam

Grafiek 7: mening onderwijsteam